

bṛhadaśva uvāca |
 āśīdrājā nalo nāma vīrasenasuto balī |
 upapanno guṇairiṣṭai rūpavānaśvakovidah ||3-50-1||
 atiṣṭhanmanujendrāṇām mūrdhni devapatiryathā |
 uparyupari sarveśāmāditya iva tejasā ||3-50-2||
 brahmaṇyo vedavicchūro niṣadheṣu mahīpatih |
 akṣapriyah satyavādī mahānakṣauhiṇīpatih ||3-50-3||
 īpsito varanārīṇāmudārah samyatendriyah |
 rakṣitā dhanvinām śreṣṭhah sākṣādiva manuh svayam ||3-50-4||
 tathaivāśīdvitarbheṣu bhīmo bhīmaparākramah |
 śūraḥ sarvaguṇairyuktaḥ prajākāmah sa cāprajah ||3-50-5||
 sa prajārthe param yatnamakarotsusamāhitah |
 tamabhyagacchadbrahmarśirdamano nāma bhārata ||3-50-6||
 tam sa bhīmāḥ prajākāmastoṣayāmāsa dharmavit |
 mahiṣyā saha rājendra satkāreṇa suvarcasam ||3-50-7||
 tasmai prasanno damanah sabhāryāya varam dadau |
 kanyāratnam kumārāmśca trīnudārānmaḥāyaśāḥ ||3-50-8||
 damayantīm damam dāntam damanam ca suvarcasam |
 upapannānguṇaiḥ sarvairbhīmānbhīmaparākramān ||3-50-9||
 damayantī tu rūpeṇa tejasā yaśasā śriyā |
 saubhāgyena ca lokeṣu yaśāḥ prāpa sumadhyamā ||3-50-10||
 atha tām vayasi prāpte dāśinām samalamkṛtam |
 śatam sakhiṇām ca tathā paryupāste śacīmiva ||3-50-11||
 tatra sma bhrājate bhaimī sarvābharaṇabhūṣitā |
 sakhiṇadhye 'navadyāṅgī vidyutsaudāminī yathā |
 atīva rūpasampannā śrīrivāyatalocanā ||3-50-12||
 na deveṣu na yakṣeṣu tāḍigrūpavatī kvacit |
 mānuṣeṣvapi cānyeṣu dṛṣṭapūrvā na ca śrutā |
 cittapramāṭhini bālā devānāmapi sundarī ||3-50-13||
 nalaśca naraśārdūlo rūpenāpratimo bhuvi |
 kandarpa iva rūpeṇa mūrtimānabhavatsvayam ||3-50-14||
 tasyāḥ samīpe tu nalam praśāśaṁsuḥ kutūhalāt |
 niṣadhasya samīpe tu damayantīm punah punah ||3-50-15||
 tayloradṛṣṭakāmo 'bhūcchṛṇvatoḥ satataṁ guṇān |

anyonyam prati kaunteya sa vyavardhata hṛcchayah ||3-50-16||
 aśaknuvannalāḥ kāmām tadā dhārayitum hṛdā |
 antaḥpurasamipasthe vana āste rahogataḥ ||3-50-17||
 sa dadarśa tadā haṁsāñjātarūpaparicchadān |
 vane vicaratām teṣāmekam jagrāha pakṣinām ||3-50-18||
 tato 'ntarikṣago vācam vyājahāra tadā nalām |
 na hantavyo 'smi te rājankariṣyāmi hi te priyam ||3-50-19||
 damayantīsakāśe tvām kathayiṣyāmi naiṣadha |
 yathā tvadanyaṁ puruṣam na sā maṁsyati karhicit ||3-50-20||
 evamuktastato haṁsamutsasarja mahīpatih |
 te tu haṁsāḥ samutpatya vidarbhanagamamstataḥ ||3-50-21||
 vidarbhanagarīm gatvā damayantyāstadāntike |
 nipetuste garutmantah sā dadarśātha tānkhagān ||3-50-22||
 sā tānadbhutarūpānvai dṛṣṭvā sakhiṇāvṛtā |
 hṛṣṭā grahītum khagamāmstvaramāṇopacakrame ||3-50-23||
 atha haṁsā visasṛpuḥ sarvataḥ pramadāvane |
 ekaikaśastataḥ kanyāstānhaṁsānsamupādravan ||3-50-24||
 damayantī tu yam haṁsam samupādhāvadantike |
 sa mānuṣīm girām kṛtvā damayantīmathābravīt ||3-50-25||
 damayanti nalo nāma niṣadheṣu mahīpatih |
 aśvinoḥ sadṛśo rūpe na samāstasya mānuṣāḥ ||3-50-26||
 tasya vai yadi bhāryā tvam bhavethā varavarṇini |
 saphalam te bhavejjanma rūpam cedam sumadhyame ||3-50-27||
 vayam hi devagandharvamanuṣyoragarākṣasān |
 dṛṣṭavanto na cāsmābhirdṛṣṭapūrvastathāvidhah ||3-50-28||
 tvam cāpi ratnam nārīṇām nareṣu ca nalo varah |
 viśiṣṭāyā viśiṣṭena samgamo guṇavānbhavet ||3-50-29||
 evamuktā tu haṁsena damayantī viśām pate |
 abravīttatra tam haṁsam tamapyevaṁ nalām vada ||3-50-30||
 tathetyuktvāṇḍajah kanyām vaidarbhasya viśām pate |
 punarāgamyā niṣadhānnale sarvam nyavedayat ||3-50-31||
 bṛhadaśva uvāca |
 damayantī tu tacchrutvā vaco haṁsasya bhārata |
 tadā prabhṛti nasvasthā nalām prati babhūva sā ||3-51-1||

tataścintāparā dīnā vivarnavadanā kṛśā |
 babhūva damayantī tu niḥsvāsaparamā tadā ||3-51-2||
 ūrdhvadṛṣṭirdhyānaparā babhūvonmattadarśanā |
 na śayyāsanabhogeṣu ratīm vindati karhicit ||3-51-3||
 na naktam na divā śete hā heti vadatī muhuḥ |
 tāmasvasthām tadākārām sakhyastā jajñuriṅgitaiḥ ||3-51-4||
 tato vidarbhapataye damayantyāḥ sakhiṅgaṇāḥ |
 nyavedayata nasvasthām damayantīm nareśvara ||3-51-5||
 tacchrutvā nṛpatirbhīmo damayantīsakhīgaṇāt |
 cintayāmāsa tatkāryam sumahatsvām sutām prati ||3-51-6||
 sa samīkṣya mahīpālāḥ svām sutām prāptayauvanām |
 apaśyadātmanāḥ kāryam damayantyāḥ svayamvaram ||3-51-7||
 sa samnipātayāmāsa mahīpālānviśām pate |
 anubhūyatāmayam vīrāḥ svayamvara iti prabho ||3-51-8||
 śrutvā tu pārthivāḥ sarve damayantyāḥ svayamvaram |
 abhijagmustadā bhīmām rājāno bhīmaśāsanāt ||3-51-9||
 hastyaśvarathaghōṣeṇa nādayanto vasumdhārām |
 vicitramālyābharaṇairbalairdṛṣyaiḥ svalamkṛtaiḥ ||3-51-10||
 etasminneva kāle tu purāṇāvṛṣisattamau |
 aṭamānau mahātmānāvindralokamito gatau ||3-51-11||
 nāradāḥ parvataścaiva mahātmānau mahāvratau |
 devarājasya bhavanam viviśāte supūjitaū ||3-51-12||
 tāvarcitvā sahasrākṣastataḥ kuśalamavyayam |
 papracchānāmayam cāpi tayoḥ sarvagataṁ vibhuḥ ||3-51-13||
 nārada uvāca |
 āvayoh kuśalam deva sarvatragatamīśvara |
 loke ca maghavankṛtsne nṛpāḥ kuśalino vibho ||3-51-14||
 bṛhadaśva uvāca |
 nāradasya vacaḥ śrutvā papraccha balavṛtrahā |
 dharmajñāḥ pṛthivīpālāstyaktajīvitayodhināḥ ||3-51-15||
 śastreṇa nidhanam kāle ye gacchanyaparānmukhāḥ |
 ayam loko 'kṣayasteśām yathaiva mama kāmadhuk ||3-51-16||
 kva nu te kṣatriyāḥ sūrā na hi paśyāmi tānaham |
 āgacchato mahīpālānatithīdayitānmama ||3-51-17||
 evamuktastu śakreṇa nāradāḥ pratyabhāṣata |

śṛṇu me bhagavanyena na dṛṣyante mahīksitah ||3-51-18||
 vidarbharājaduhitā damayantīti viśrutā |
 rūpeṇa samatikrāntā pṛthivyām sarvayoṣitah ||3-51-19||
 tasyāḥ svayaṁvaraḥ śakra bhavitā nacirādiva |
 tatra gacchanti rājāno rājaputrāśca sarvaśah ||3-51-20||
 tām ratnabhūtām lokasya prārthayanto mahīksitah |
 kāṅkṣanti sma višeṣeṇa balavṛtraniṣūdana ||3-51-21||
 etasminkathyamāne tu lokapālāśca sāgnikāḥ |
 ājagmurdevarājasya samīpamamarottamāḥ ||3-51-22||
 tatastacchuśruvuḥ sarve nāradasya vaco mahat |
 śrutvā caivābruvanhṛṣṭā gacchāmo vayamapyuta ||3-51-23||
 tataḥ sarve mahārāja saganāḥ sahavāhanāḥ |
 vidarbhanabhitō jagmuryatra sarve mahīksitah ||3-51-24||
 nalo 'pi rājā kaunteya śrutvā rājñām samāgamam |
 abhyagacchadādinātmā damayantīmanuvrataḥ ||3-51-25||
 atha devāḥ pathi nalam dadṛśurbhūtale sthitam |
 sākṣādiva sthitam mūrtyā manmatham rūpasampadā ||3-51-26||
 tam dṛṣṭvā lokapālāste bhrājamānam yathā ravim |
 tasthurvigatasamkalpā vismitā rūpasampadā ||3-51-27||
 tato 'ntarikṣe viṣṭabhyā vimānāni divaukasah |
 abruvannaiṣadham rājannavatīrya nabhaṣtalāt ||3-51-28||
 bho bho naiṣadha rājendra nala satyavrato bhavān |
 asmākam kuru sāhāyyam dūto bhava narottama ||3-51-29||
 bṛhadaśva uvāca |
 tebhyaḥ pratijñāya nalaḥ kariṣya iti bhārata |
 athainānparipapraccha kṛtāñjaliravasthitah ||3-52-1||
 ke vai bhavantah kaścāsau yasyāham dūta ipsitah |
 kim ca tatra mayā kāryam kathayadhvam yathātatham ||3-52-2||
 evamukte naiṣadhena maghavānpratyabhāṣata |
 amarānvai nibodhāsmāndamayantyarthamāgatān ||3-52-3||
 ahamindro 'yamagniśca tathaivāyamapāmpatiḥ |
 śarīrāntakaro nṛṇām yamo 'yamapi pārthiva ||3-52-4||
 sa vai tvamāgatānasmāndamayantyai nivedaya |
 lokapālāḥ sahendrāstvām samāyānti didṛkṣavah ||3-52-5||
 prāptumicchanti devāstvām śakro 'gnirvaruṇo yamaḥ |

teśāmanyatamam devam patitve varayasva ha ||3-52-6||
 evamuktah sa śakreṇa nalaḥ prāñjalirabравīt |
 ekārthasamavetam mām na preṣayitumarhatha ||3-52-7||
 devā ūcuḥ |
 kariṣya iti samśrutya pūrvamasmāsu naiṣadha |
 na kariṣyasi kasmāttvam vraja naiṣadha māciram ||3-52-8||
 bṛhadaśva uvāca |
 evamuktah sa devaistairnaiṣadhaḥ punarabравīt |
 surakṣitāni veśmāni praveṣṭum kathamutsahe ||3-52-9||
 pravekṣyasīti tam śakraḥ punarevābhyaḥbhaṣata |
 jagāma sa tathetyuktvā damayantyā niveśanam ||3-52-10||
 dadarśa tatra vaidarbhyam sakhiṇasamāvṛtām |
 dedipyamānām vapusā śriyā ca varavarṇinīm ||3-52-11||
 atīva sukumārāngim tanumadhyām sulocanām |
 ākṣipantīmiva ca bhāḥ śaśināḥ svena tejasā ||3-52-12||
 tasya dṛṣṭvāiva vavṛdhe kāmastām cāruhāsinīm |
 satyam cikīrṣamāṇastu dhārayāmāsa hṛcchayam ||3-52-13||
 tatāstā naiṣadham dṛṣṭvā saṁbhrāntāḥ paramāṅganāḥ |
 āsanebhyāḥ samutpetustejasā tasya dharśitāḥ ||3-52-14||
 praśaśāṁsuśca suprītā nalam tā vismayānvitāḥ |
 na cainamabhyabhāṣanta manobhistvabhyacintayan ||3-52-15||
 aho rūpamaho kāntiraho dhairyam mahātmanāḥ |
 ko 'yam devo nu yakṣo nu gandharvo nu bhaviṣyati ||3-52-16||
 na tvenām śaknuvanti sma vyāhartumapi kiṁcana |
 tejasā dharśitāḥ sarvā lajjāvatyo varāṅganāḥ ||3-52-17||
 athainām smayamāneva smitapūrvābhībhāṣinī |
 damayantī nalam vīramabhyabhāṣata vismitā ||3-52-18||
 kastvam sarvānavadyāṅga mama hṛcchayavardhana |
 prāpto 'syamaravadvīra jñātumicchāmi te 'nagha ||3-52-19||
 kathamāgamanām ceha katham cāsi na lakṣitāḥ |
 surakṣitam hi me veśma rājā caivograśāsanāḥ ||3-52-20||
 evamuktastu vaidarbhyā nalastām pratyuvāca ha |
 nalam mām viddhi kalyāṇi devadūtamihāgatam ||3-52-21||
 devāstvām prāptumicchanti śakro 'gnirvaruṇo yamaḥ |
 teśāmanyatamam devam patīm varaya śobhane ||3-52-22||

teśāmeva prabhāvena praviṣṭo 'hamalakṣitāḥ |
 praviṣṭantam hi mām kaścinnāpaśyannāpyavārayat ||3-52-23||
 etadarthamahām bhadre presitāḥ surasattamaiḥ |
 etacchrutvā śubhe buddhim prakuruṣva yathēcchasi ||3-52-24||
 bṛhadaśva uvāca |
 sā namaskṛtya devebhyāḥ prahasya nalamabравīt |
 pranayasva yathāśraddham rājankim karavāṇi te ||3-53-1||
 aham caiva hi yaccānyanmamāsti vasu kiṁcana |
 sarvam tattava viśrabdhām kuru pranayamīśvara ||3-53-2||
 hamśānām vacanam yattattanmām dahati pārthiva |
 tvatkṛte hi mayā vīra rājānah saṁnipātitāḥ ||3-53-3||
 yadi cedbajamānām mām pratyākhyāsyasi mānada |
 viśamagniṁ jalām rajumāsthāsyे tava kāraṇāt ||3-53-4||
 evamuktastu vaidarbhyā nalastām pratyuvāca ha |
 tiṣṭhatsu lokapāleṣu kathām mānuṣamicchasi ||3-53-5||
 yeśāmahām lokakṛtāmīśvarānām mahātmanām |
 na pādarajasā tulyo manaste teṣu vartatām ||3-53-6||
 vipriyam hyācaranmartyo devānām mṛtyumṛcchati |
 trāhi māmanavadyāṅgi varayasva surottamān ||3-53-7||
 tato bāspakalām vācam damayantī śucismitā |
 pravyāharantī śanakairnalām rājānamabравīt ||3-53-8||
 astyupāyo mayā dṛṣṭo nirapāyo nareśvara |
 yena doṣo na bhavitā tava rājankathamcana ||3-53-9||
 tvām caiva hi naraśreṣṭha devāścāgnipurogamāḥ |
 āyāntu sahitāḥ sarve mama yatra svayamvaraḥ ||3-53-10||
 tato 'ham lokapālānām saṁnidhau tvām nareśvara |
 varayiṣye naravyāghra naivam doṣo bhaviṣyati ||3-53-11||
 evamuktastu vaidarbhyā nalo rājā viśām pate |
 ājagāma punastatra yatra devāḥ samāgatāḥ ||3-53-12||
 tamapaśyamstathāyāntam lokapālāḥ saheśvarāḥ |
 dṛṣṭvā cainam tato 'pṛcchanvṛttāntam sarvameva tat ||3-53-13||
 devā ūcuḥ |
 kaccidddṛṣṭā tvayā rājandamayantī śucismitā |
 kimabравīcca nah sarvānvada bhūmipate 'nagha ||3-53-14||
 nala uvāca |

bhavadbhirahamādiṣṭo damayantyā niveśanam |
 praviṣṭah sumahākakṣyam dṛḍibhiḥ sthavirairvṛtam ||3-53-15||
 praviṣṭam ca māṁ tatra na kaścidṛṣṭavānnarah |
 ṣṭe tāṁ pārthivasutāṁ bhavatāmeva tejasā ||3-53-16||
 saṃkhyāścāsyā mayā dṛṣṭastābhīscāpyupalakṣitaḥ |
 vismitāścābhavandṛṣṭvā sarvā māṁ vibudheśvarāḥ ||3-53-17||
 varṇyamāneṣu ca mayā bhavatsu rucirānanā |
 māmeva gatasamkalpā vṛṇīte surasattamāḥ ||3-53-18||
 abravīccaiva māṁ bālā āyāntu sahitāḥ surāḥ |
 tvayā saha naraśreṣṭha mama yatra svayamvaraḥ ||3-53-19||
 teṣāmahaṁ samnidhau tvāṁ varayiṣye narottama |
 evam tava mahābāho doṣo na bhaviteti ha ||3-53-20||
 etāvadeva vibudhā yathāvṛttamudāhṛtam |
 mayāśeṣam pramāṇam tu bhavantastridašeśvarāḥ ||3-53-21||
 bṛhadaśva uvāca |
 atha kāle śubhe prāpte tithau puṇye kṣaṇe tathā |
 ājuhāva mahīpālānbhīmo rājā svayamvare ||3-54-1||
 tacchrutvā pṛthivīpālāḥ sarve hṛcchayapīditāḥ |
 tvaritāḥ samupājagmurdamayantīmabhipsavaḥ ||3-54-2||
 kanakastambharucirām toraṇena virājitam |
 viviśuste mahāraṅgam nṛpāḥ simhā ivācalam ||3-54-3||
 tatrāsaneṣu vividheśvāsināḥ pṛthivīkṣitāḥ |
 surabhisragdharāḥ sarve sumiṣṭamaṇikuṇḍalāḥ ||3-54-4||
 tāṁ rājasamitiṁ pūrnāṁ nāgairbhogavatīmiva |
 sampūrnāṁ puruṣavyāghrairvyāghrairgiriguḥāmiva ||3-54-5||
 tatra sma piṇā dṛṣyante bāhavāḥ parighopamāḥ |
 ākāravantāḥ suślakṣṇāḥ pañcaśīrṣā ivoragāḥ ||3-54-6||
 sukeśāntāni cārūṇi sunāsāni śubhāni ca |
 mukhāni rājñāṁ śobhante nakṣatrāṇi yathā divi ||3-54-7||
 damayantī tato raṅgam praviveśa śubhānanā |
 muṣṇantī prabhayā rājñāṁ cakṣūṁṣi ca manāṁsi ca ||3-54-8||
 tasyā gātreṣu patitā teṣāṁ dṛṣṭirmahātmanāṁ |
 tatra tatraiva saktābhūnna cacāla ca paśyatām ||3-54-9||
 tataḥ samkīrtymāneṣu rājñāṁ nāmasu bhārata |
 dadarśa bhaimī puruṣānpañca tulyākṛtīniva ||3-54-10||

tānsamīkṣya tataḥ sarvānnirviśeśākṛtīnsthitāḥ |
 samdehādatha vaidarbī nābhya jānānnalam nṛpam |
 yam yam hi dadṛṣe teṣāṁ tam tam mene nalam nṛpam ||3-54-11||
 sā cintayantī buddhyātha tarkayāmāsa bhāminī |
 kathām nu devāñjāniyām kathām vidyām nalam nṛpam ||3-54-12||
 evam samcintayantī sā vaidarbī bhṛśaduhkhitā |
 śrutāni devalīngāni cintayāmāsa bhārata ||3-54-13||
 devānām yāni liṅgāni sthavirebhyah śrutāni me |
 tāniha tiṣṭhatām bhūmāvekasyāpi na laksaye ||3-54-14||
 sā viniścitya bahudhā vicārya ca punah punah |
 śaraṇām prati devānām prāptakālamamanyata ||3-54-15||
 vācā ca manasā caiva namaskāram prayujya sā |
 devebhyah prāñjalirbhūtvā vepamānedamabratī ||3-54-16||
 hamśānām vacanām śrutvā yathā me naiṣadho vṛtaḥ |
 patitve tena satyena devāstam pradiśantu me ||3-54-17||
 vācā ca manasā caiva yathā nābhicarāmyaham |
 tena satyena vibudhāstameva pradiśantu me ||3-54-18||
 yathā devaiḥ sa me bhartā vihito niṣadhādhipaḥ |
 tena satyena me devāstameva pradiśantu me ||3-54-19||
 svam caiva rūpam puṣyantu lokapālāḥ saheśvarāḥ |
 yathāhamabhijāniyām puṇyaślokam narādhipam ||3-54-20||
 niśamya damayantyāstatkaruṇam paridevitam |
 niścayam paramam tathyamanurāgam ca naiṣadhe ||3-54-21||
 manoviśuddhim buddhim ca bhaktim rāgam ca bhārata |
 yathoktam cakrire devāḥ sāmarthyam liṅgadhāraṇe ||3-54-22||
 sāpaśyadvibudhānsarvānasvedānstabdhalocanān |
 hṛṣitasragrajohinānsthitānasprśataḥ kṣitim ||3-54-23||
 chāyādvitiyo mlānasragrajaḥsvedasamanvitaḥ |
 bhūmiṣṭho naiṣadhaścaiva nimeṣena ca sūcītaḥ ||3-54-24||
 sā samīkṣya tato devānpuṇyaślokam ca bhārata |
 naiṣadham varayāmāsa bhaimī dharmēṇa bhārata ||3-54-25||
 vilajjamānā vastrānte jagrāhāyatalocanā |
 skandhadeśe 'ṣṭjaccāsyā srajam paramaśobhanām |
 varayāmāsa caivainam patitve varavarṇinī ||3-54-26||
 tato hā heti sahasā śabdo mukto narādhipaiḥ |

devairmaharśibhiścaiva sādhu sādhviti bhārata |
 vismitairīritah śabdah praśamsadbhirnalam nṛpam ||3-54-27||
 vṛte tu naiśadhe bhaimyā lokapālā mahaujasah |
 prahṛṣṭamanasaḥ sarve nalāyāṣṭau varāndaduh ||3-54-28||
 pratyakṣadarśanam yajñe gatim cānuttamāṁ śubhām |
 naiśadhāya dadau śakraḥ priyamāṇah śacīpatih ||3-54-29||
 agnirātmabhavam prādādyatra vāñchati naiśadhah |
 lokānātmaprabhāṁścaiva dadau tasmai hutāśanaḥ ||3-54-30||
 yamastvannarasam prādāddharme ca paramāṁ sthitim |
 apāṁpatirapāṁ bhāvam yatra vāñchati naiśadhah ||3-54-31||
 srajam cottamagandhādhyām sarve ca mithunam daduh |
 varānevaṁ pradāyāsyā devāste tridivam gatāḥ ||3-54-32||
 pārthivāścānubhūyāsyā vivāham vismayānvitāḥ |
 damayantyāḥ pramuditāḥ pratijagmuryathāgatam ||3-54-33||
 avāpya nārīratnam tatpunyaśloko 'pi pārthivah |
 reme saha tayā rājā śacyeva balavṛtrahā ||3-54-34||
 atīva mudito rājā bhrājamāno 'mśumāniva |
 arañjayatprajā vīro dharmeṇa paripālayan ||3-54-35||
 īje cāpyaśvamedhena yayātiriva nāhuṣah |
 anyaiśca kratubhirdhīmānbahubhiścāptadakṣinaiḥ ||3-54-36||
 punaśca ramaṇyeṣu vanesūpavaneṣu ca |
 damayantyā saha nalo vijahārāmaropamah ||3-54-37||
 evam sa yajamānaśca viharamśca narādhipah |
 rarakaśa vasusampūrnām vasudhām vasudhādhipah ||3-54-38||
 bṛhadaśva uvāca |
 vṛte tu naiśadhe bhaimyā lokapālā mahaujasah |
 yānto dadṛśurāyāntam dvāparam kalinā saha ||3-55-1||
 athābravītkalim śakraḥ samprekṣya balavṛtrahā |
 dvāpareṇa sahāyena kale brūhi kva yāsyasi ||3-55-2||
 tato 'bravītkalih śakram damayantyāḥ svayamvaram |
 gatvāham varayiṣye tām mano hi mama tadgatam ||3-55-3||
 tamabrvītprahasyendro nirvṛttah sa svayamvarah |
 vṛtastayā nalo rājā patirasmatsamīpataḥ ||3-55-4||
 evamuktastu śakreṇa kaliḥ kopasamanvitah |
 devānāmantrya tānsarvānuvācedam vacastadā ||3-55-5||

devānāṁ mānuṣam madhye yatsā patimavindata |
 nanu tasyā bhavennyāyyam vipulam daṇḍadhāraṇam ||3-55-6||
 evamukte tu kalinā pratyūcuste divaukasah |
 asmābhiḥ samanujñāto damayantyā nalo vṛtah ||3-55-7||
 kaśca sarvaguṇopetam nāśrayeta nalam nṛpam |
 yo veda dharmānakhilānyathāvaccaritavrataḥ ||3-55-8||
 yasminsatyam dhṛtirdānam tapah śaucam damah śamah |
 dhruvāni puruṣavyāghre lokapālasame nṛpe ||3-55-9||
 ātmānam sa śapenmūḍho hanyāccātmānamātmanā |
 evamguṇam nalam yo vai kāmayecchāpitum kale ||3-55-10||
 kṛcchre sa narake majjedagādhe vipule 'plave |
 evamuktvā kalim devā dvāparam ca divam yayuh ||3-55-11||
 tato gateṣu deveṣu kalirdvāparamabratv |
 samḥartum notsahe kopam nale vatsyāmi dvāpara ||3-55-12||
 bhrāṁsayiṣyāmi tam rājyānna bhaimyā saha ramṣyate |
 tvamapyaśānsamāviṣya kartum sāhāyyamarhasi ||3-55-13||
 bṛhadaśva uvāca |
 evam sa samayam kṛtvā dvāpareṇa kaliḥ saha |
 ājagāma tatastatra yatra rājā sa naiśadhah ||3-56-1||
 sa nityamantaraprekṣī niśadheśvavasacciram |
 athāsyā dvādaše varṣe dadarśa kalirantaram ||3-56-2||
 kṛtvā mūtramupasprśya samdhyāmāste sma naiśadhah |
 akṛtvā pādayoh śaucam tatrānam kalirāviśat ||3-56-3||
 sa samāviṣya tu nalam samīpam puṣkarasya ha |
 gatvā puṣkaramāhedamehi dīvyā nalena vai ||3-56-4||
 akṣadyūte nalam jetā bhavānhi sahitō mayā |
 niśadhanpratipadyasva jitvā rājannalam nṛpam ||3-56-5||
 evamuktastu kalinā puṣkaro nalamabhyayāt |
 kaliścaiva vṛśo bhūtvā gavām puṣkaramabhyayāt ||3-56-6||
 āśādyā tu nalam vīram puṣkarah paravīrahā |
 dīvyāvetyabrvādbhrātā vṛṣeneti muhurmuhuh ||3-56-7||
 na cakṣame tato rājā samāhvānam mahāmanāḥ |
 vaidarbhyāḥ prekṣamāṇāyāḥ paṇakālamamanyata ||3-56-8||
 hiraṇyasya suvarṇasya yānayugyasya vāsasām |
 āviṣṭah kalinā dyūte jīyate sma nalastadā ||3-56-9||

tamakṣamadasammattam suhṛdām na tu kaścana |
 nivāraṇe 'bhavacchakto dīvyamānamacetasam ||3-56-10||
 tataḥ paurajanaḥ sarvo mantribhiḥ saha bhārataḥ |
 rājānam draṣṭumāgacchannivārayitumātūram ||3-56-11||
 tataḥ sūta upāgamya damayantyai nyavedayat |
 eṣa paurajanaḥ sarvo dvāri tiṣṭhati kāryavān ||3-56-12||
 nivedyatām naiṣadhbhya sarvāḥ prakṛtayah sthitāḥ |
 amṛṣyamāṇā vyasanam rājño dharmārthadarśināḥ ||3-56-13||
 tataḥ sā bāspakalayā vācā duḥkhena karśitā |
 uvāca naiṣadham bhaimī śokopahataacetanā ||3-56-14||
 rājanpaurajano dvāri tvāṁ didṛkṣuravasthitāḥ |
 mantribhiḥ sahitāḥ sarvai rājabhaktipuraskṛtāḥ |
 tām draṣṭumarhasītyevam punaḥ punarabhāṣata ||3-56-15||
 tām tathā rucirāpāngīm vilapantīm sumadhyamām |
 āviṣṭāḥ kalinā rājā nābh�abhāṣata kiṁcana ||3-56-16||
 tataste mantriṇāḥ sarve te caiva puravāsināḥ |
 nāyamastīti duḥkhārtā vrīditā jagmurālayān ||3-56-17||
 tathā tadabhadvaddyūtam puṣkarasya nalasya ca |
 yudhiṣṭhira bahūnmāṣānpuṇyaślokastvajiyata ||3-56-18||
 bṛhadaśva uvāca |
 damayantī tato dṛṣṭvā puṇyaślokam narādhipam |
 unmattavadanunmattā devane gatacetasam ||3-57-1||
 bhayaśokasamāviṣṭā rājanbhīmasutā tataḥ |
 cintayāmāsa tatkāryam sumahatpārthivam prati ||3-57-2||
 sā ūaṅkamānā tatpāpam cikīṣantī ca tatpriyam |
 nalam ca hṛtasarvasvamupalabhyedamabhravit ||3-57-3||
 bṛhatsene vrajāmātyānānāyya nalaśāsanāt |
 ācakṣva yaddhṛtam dravyamavaśiṣṭam ca yadvasu ||3-57-4||
 tataste mantriṇāḥ sarve vijñāya nalaśāsanam |
 api no bhāgadheyam syādityuktā punarāvrajan ||3-57-5||
 tāstu sarvāḥ prakṛtayo dvitīyam samupasthitāḥ |
 nyavedayadbhīmasutā na ca tatpratyānandata ||3-57-6||
 vākyamapratinandantam bhartāramabhibhīṣya sā |
 damayantī punarveśma vrīditā praviveśa ha ||3-57-7||
 niśamya satataṁ cākṣānpuṇyaślokparāṇmukhān |

nalam ca hṛtasarvasvam dhātrīm punaruvāca ha ||3-57-8||
 bṛhatsene punargaccha vāṛṣṇeyam nalaśāsanāt |
 sūtamānaya kalyāṇī mahatkāryamupasthitam ||3-57-9||
 bṛhatsenā tu tacchrutvā damayantyāḥ prabhāṣitam |
 vāṛṣṇeyamānayāmāsa puruṣairāptakāribhiḥ ||3-57-10||
 vāṛṣṇeyam tu tato bhaimī sāntvayañslakṣṇayā girā |
 uvāca deśakālajñā prāptakālamaninditā ||3-57-11||
 jāniṣe tvam yathā rājā samyagvṛttah sadā tvayi |
 tasya tvam viṣamasthasya sāhāyyam kartumarhasi ||3-57-12||
 yathā yathā hi nr̥patih puṣkareṇeha jīyate |
 tathā tathāsyā dyūte vai rāgo bhūyo 'bhivardhate ||3-57-13||
 yathā ca puṣkarasyākṣā vartante vaśavartināḥ |
 tathā viparyayaścāpi nalasyākṣeṣu dṛṣyate ||3-57-14||
 suhṛtsvajanavākyāni yathāvanna śṛṇoti ca |
 nūnam manye na śeṣo 'sti naiṣadhasya mahātmanāḥ ||3-57-15||
 yatra me vacanam rājā nābhīnandati mohitāḥ |
 śaraṇam tvāṁ prapannāsmi sārathe kuru madvacah |
 na hi me śudhyate bhāvah kadācidvinaśediti ||3-57-16||
 nalasya dayitānaśvānyojayitvā mahājavān |
 idamāropya mithunam kuṇḍinam yātumarhasi ||3-57-17||
 mama jñātiṣu nikṣipya dārakau syandanam tathā |
 aśvāmścaitānyathākāmam vasa vānyatra gaccha vā ||3-57-18||
 damayantyāstu tadvākyam vāṛṣṇeyo nalasārathih |
 nyavedayadaśeṣena nalāmātyeṣu mukhyaśāḥ ||3-57-19||
 taiḥ sametya viniścītya so 'nujñāto mahīpate |
 yayau mithunamāropya vidarbhamstena vāhinā ||3-57-20||
 hayāmstatra vinikṣipya sūto rathavaram ca tam |
 indrasenām ca tām kanyāmindrasenām ca bālakam ||3-57-21||
 āmantrya bhīmam rājānamārtah śocannalam nr̥pam |
 aṭamānastato 'yodhyām jagāma nagarīm tadā ||3-57-22||
 ṛtuparnam sa rājānamupatasthe suduhkhitāḥ |
 bṛhītīm copayayau tasya sārathyena mahīpate ||3-57-23||
 bṛhadaśva uvāca |
 tatāstu yāte vāṛṣṇeye puṇyaślokasya dīvyataḥ |
 puṣkareṇa hṛtam rājyam yaccānyadvasu kiṁcana ||3-58-1||

hṛtarājyam nalam rājanprahasanpuṣkaro 'bravīt |
 dyūtam pravartatām bhūyah pratipāṇo 'sti kastava ||3-58-2||
 śiṣṭā te damayantyekā sarvamanyaddhṛtam mayā |
 damayantyāḥ paṇah sādhu vartatām yadi manyase ||3-58-3||
 puṣkareṇaivamuktasya puṇyaślokasya manyunā |
 vyadiryateva hṛdayam na cainam kiṃcidabравīt ||3-58-4||
 tataḥ puṣkaramālokyā nalaḥ paramamanyumān |
 utsṛjya sarvagātrebhyo bhūṣanāni mahāyaśāḥ ||3-58-5||
 ekavāsā asamvitāḥ suhṛcchokavivardhanaḥ |
 niścakrāma tadā rājā tyaktvā suvipulām śriyam ||3-58-6||
 damayantyekavastrā tam gacchantam pṛṣṭhato 'nviyāt |
 sa tayā bāhyataḥ sārdham trirātram naiṣadho 'vasat ||3-58-7||
 puṣkarastu mahārāja ghoṣayāmāsa vai pure |
 nale yaḥ samyagātiṣṭhetṣa gacchedvadhyatām mama ||3-58-8||
 puṣkarasya tu vākyena tasya vidveṣaṇena ca |
 paurā na tasminsatkāram kṛtavanto yudhiṣṭhira ||3-58-9||
 sa tathā nagarābhyaśe satkārārha na satkṛtaḥ |
 trirātramuṣito rājā jalāmātreṇa vartayan ||3-58-10||
 kṣudhā sampīḍyamānastu nalo bahutithe 'hani |
 apaśyacchakunānkāmściddhiranyasadṛśacchadān ||3-58-11||
 sa cintayāmāsa tadā niṣadhādhipatirbali |
 asti bhakṣo mamādyāyam vasu cedam bhaviṣyati ||3-58-12||
 tatastānantariyēṇa vāsasā samavāstrīṇot |
 tasyāntariyamādāya jagmuḥ sarve vihāyasā ||3-58-13||
 utpatantah khagāste tu vākyamāhustadā nalam |
 dṛṣṭvā digvāsasam bhūmau sthitam dīnamadhomukham ||3-58-14||
 vayamakṣāḥ sudurbuddhe tava vāso jihirṣavah |
 āgatā na hi naḥ prītiḥ savāsasi gate tvayi ||3-58-15||
 tānsamikṣya gatānakṣānātmānam ca vivāsasam |
 puṇyaślokastato rājā damayantīmathābravīt ||3-58-16||
 yeṣām prakopādaiśvaryātpracyuto 'hamanindite |
 prāṇayātrām na vinde ca duḥkhitah kṣudhayārditah ||3-58-17||
 yeṣām kṛte na satkāramakurvanmayi naiṣadhāḥ |
 ta ime śakunā bhūtvā vāso 'pyapaharanti me ||3-58-18||
 vaiṣamyam paramam prāpto duḥkhito gatacetanah |

bhartā te 'ham nibodhedam vacanam hitamātmanah ||3-58-19||
 ete gacchanti bahavah panthāno dakṣināpatham |
 avantimṛksavantam ca samatikramya parvatam ||3-58-20||
 eṣa vindhyo mahāśailah payoṣṇi ca samudragā |
 āśramāśca maharśināmamī puṣpaphalānvitāḥ ||3-58-21||
 eṣa panthā vidarbhanāmayam gacchati kosalān |
 atah param ca deśo 'yam dakṣine dakṣināpathah ||3-58-22||
 tataḥ sā bāspakalayā vācā duḥkhena karṣitā |
 uvāca damayantī tam naiṣadham karuṇam vacah ||3-58-23||
 udvepate me hṛdayam sīdantyaṅgāni sarvaśah |
 tava pārthiva samkalpam cintayantyāḥ punah punah ||3-58-24||
 hṛtarājyam hṛtadhanam vivastram kṣuccramānvitam |
 kathamutsṛjya gaccheyamaham tvām vijane vane ||3-58-25||
 śrāntasya te kṣudhārtasya cintayānasya tatsukham |
 vane ghore mahārāja nāśayiṣyāmi te klamam ||3-58-26||
 na ca bhāryāsamam kiṃcidvidyate bhiṣajām matam |
 auṣadham sarvaduḥkheṣu satyametadbravīmi te ||3-58-27||
 nala uvāca |
 evametadyathāttha tvām damayanti sumadhyame |
 nāsti bhāryāsamam mitram narasyārtasya bheṣajam ||3-58-28||
 na cāham tyaktukāmastvām kimartham bhīru śaṅkase |
 tyajeyamahamātmānam na tveva tvāmanindite ||3-58-29||
 damayantyuvāca |
 yadi mām tvām mahārāja na vihātumihecchasi |
 tatkimartham vidarbhanām panthāḥ samupadiṣyate ||3-58-30||
 avaimi cāham nr̥pate na tvām mām tyaktumarhasi |
 cetasā tvapakṛṣṭena mām tyajethā mahāpate ||3-58-31||
 panthānam hi mamābhīkṣṇamākhyāsi narasattama |
 atonimittam śokam me vardhayasyamaraprabha ||3-58-32||
 yadi cāyamabhiprāyastava rājanvrajeti |
 sahitāveva gacchāvo vidarbhanāyadi manyase ||3-58-33||
 vidarbharājastatra tvām pūjayiṣyati mānada |
 tena tvām pūjito rājansukham vatsyasi no gr̥he ||3-58-34||
 nala uvāca |
 yathā rājyam pituste tattathā mama na samśayah |

na tu tatra gamiṣyāmi viṣamasthaḥ kathamcana ||3-59-1||
 katham samṛddho gatvāham tava harṣavivardhanaḥ |
 parityūno gamiṣyāmi tava śokavivardhanaḥ ||3-59-2||
 bṛhadaśva uvāca |
 iti bruvannalo rājā damayantīm punah punah |
 sāntvayāmāsa kalyāṇīm vāsaso 'rdhena samvītām ||3-59-3||
 tāvekavastrasamvītāvatāmānāvitastataḥ |
 kṣutpipāsāpariśrāntau sabhāṁ kāmcidupeyatuḥ ||3-59-4||
 tāṁ sabhāmupasamprāpya tadā sa niṣadhādhipaḥ |
 vaidarbhyā sahitō rājā niṣasāda mahītale ||3-59-5||
 sa vai vivastro malino vikacah pāṁsugunṭhitah |
 damayantyā saha śrāntah suṣvāpa dharanītale ||3-59-6||
 damayantyāpi kalyāṇī nidrayāpahṛtā tataḥ |
 sahasā duḥkhamāsādyā sukumārī tapasvinī ||3-59-7||
 suptāyāṁ damayantyāṁ tu nalo rājā viśāṁ pate |
 śokonmathitacittātmā na sma śete yathā purā ||3-59-8||
 sa tadrājyāpaharaṇāṁ suhṛttyāgām ca sarvaśah |
 vane ca tam paridhvamsam prekṣya cintāmupeyivān ||3-59-9||
 kim nu me syādīdam kṛtvā kim nu me syādakurvataḥ |
 kim nu me maranām śreyah parityāgo janasya vā ||3-59-10||
 māmiyāṁ hyanurakteḍāṁ duḥkhamāpnoti matkṛte |
 madvihinā tviyāṁ gacchetkadācitsvajanām prati ||3-59-11||
 mayā niḥsamśayām duḥkhamiyām prāpsyatyanuttamā |
 utsarge samśayah syāttu vindetāpi sukhām kvacit ||3-59-12||
 sa viniścitya bahudhā vicārya ca punah punah |
 utsarge 'manyata śreyo damayantyā narādhipaḥ ||3-59-13||
 so 'vastratāmātmanaśca tasyāścāpyekavastratām |
 cintayitvādhyagādrājā vastrārdhasyāvakartanam ||3-59-14||
 katham vāso vikarteyāṁ na ca budhyeta me priyā |
 cintyaivām naiṣadho rājā sabhāṁ paryacarattadā ||3-59-15||
 paridhāvannatha nala itaścetaśca bhārata |
 āśasāda sabhoddeśe vikośām khadgamuttamam ||3-59-16||
 tenārdham vāsasaśchittvā nivasya ca paramtapaḥ |
 suptāmutsrjya vaidarbhiṁ prādravagataacetanah ||3-59-17||
 tato nibaddhahṛdayaḥ punarāgamyā tāṁ sabhāṁ |

damayantīm tathā drṣṭvā ruroda niṣadhādhipaḥ ||3-59-18||
 yāṁ na vāyurna cādityaḥ purā paśyati me priyām |
 seyamadya sabhāmadhye śete bhūmāvanāthavat ||3-59-19||
 iyāṁ vastrāvakartena samvītā cāruhāśinī |
 unmatteva varārohā katham buddhvā bhaviṣyati ||3-59-20||
 kathamekā satī bhaimī mayā virahitā śubhā |
 cariṣyati vane ghore mrgavyālaniṣevite ||3-59-21||
 gatvā gatvā nalo rājā punareti sabhāṁ muhuḥ |
 ākṛṣyamāṇaḥ kalinā sauḥṛdenāpakṛṣyate ||3-59-22||
 dvīdheva hṛdayam tasya duḥkhitasyābhavattadā |
 doleva muhurāyāti yāti caiva sabhāṁ muhuḥ ||3-59-23||
 so 'pakṛṣṭastu kalinā mohitaḥ prādravannalah |
 suptāmutsrjya tāṁ bhāryāṁ vilāpya karuṇām bahu ||3-59-24||
 naṣṭātmā kalinā sprīṣṭastattadvigāṇayannṛpah |
 jagāmaiva vane śūnye bhāryāmutsrjya duḥkhitah ||3-59-25||
 bṛhadaśva uvāca |
 apakṛante nale rājandamayantī gataklamā |
 abudhyata varārohā samṛtrastā vijane vane ||3-60-1||
 sāpaśyamānā bhartāram duḥkhaśokasamanvitā |
 prākrośaduccaiḥ samṛtrastā mahārājeti naiṣadham ||3-60-2||
 hā nātha hā mahārāja hā svāminkim jahāsi mām |
 hā hatāsmi vinaṣṭāsmi bhitāsmi vijane vane ||3-60-3||
 nanu nāma mahārāja dharmajñāḥ satyavāgasī |
 kathamuktvā tathāsatyāṁ suptāmutsrjya mām gataḥ ||3-60-4||
 kathamutsrjya gantāsi vaśyāṁ bhāryāmanuvratām |
 višeṣato 'napakṛte pareṇāpakṛte sati ||3-60-5||
 śakṣyase tā girah satyāḥ kartum mayi nareśvara |
 yāstvayā lokapālānām samnidhau kathitāḥ purā ||3-60-6||
 paryāptaḥ parihāso 'yametāvānpuruṣarśabha |
 bhitāhamasmi durdharṣa darśayātmānamīśvara ||3-60-7||
 dṛṣyase dṛṣyase rājanneṣa tiṣṭhasi naiṣadha |
 āvārya gulmairātmānam kim mām na pratibhāṣase ||3-60-8||
 nṛśamśam bata rājendra yanmāmevaṅgatāmiha |
 vilapantīm samāliṅga nāśvāsayasi pārthiva ||3-60-9||
 na śocāmyahātmānam na cānyadapi kiṁcana |

katham nu bhavitāsyeka iti tvām nṛpa śocimi ||3-60-10||
 katham nu rājamstṛṣṭitah kṣudhitah śramakarśitah |
 sāyāhne vṛkṣamūleṣu māmapaśyanbhaviṣyasi ||3-60-11||
 tataḥ sā tīvraśokārtā pradīpteva ca manyunā |
 itaścetaśca rudatī paryadhāvata duḥkhitā ||3-60-12||
 muhurutpatate bālā muhuḥ patati vihvalā |
 muhurāliyate bhītā muhuḥ kroṣati roditi ||3-60-13||
 sā tīvraśokasamptaptā muhurnihsvasya vihvalā |
 uvāca bhaiṁ niṣkramya rodamānā pativratā ||3-60-14||
 yasyābhiśāpādduḥkhārto duḥkham vindati naiṣadhaḥ |
 tasya bhūtasya tadduḥkhādduḥkhamabhyadhikam bhavet ||3-60-15||
 apāpacetasam pāpo ya evam kṛtavānnalam |
 tasmādduḥkhatarām prāpya jīvatvasukhajīvikām ||3-60-16||
 evam tu vilapantī sā rājño bhāryā mahātmanah |
 anveṣati sma bhartāram vane śvāpadasevitē ||3-60-17||
 unmattavadbhīmasutā vilapantī tatastataḥ |
 hā hā rājanniti muhuritaścetaśca dhāvati ||3-60-18||
 tām śuṣyamāṇāmatyartham kurarīmiva vāsatīm |
 karuṇam bahu śocantīm vilapantīm muhurmuhuḥ ||3-60-19||
 sahasābhīgatām bhaiṁimabhyāśaparivartinīm |
 jagrāhājagaro grāho mahākāyah kṣudhānvitah ||3-60-20||
 sā grasyamānā grāheṇa śokena ca parājītā |
 nātmānam śocati tathā yathā śocati naiṣadham ||3-60-21||
 hā nātha māmiha vane grasyamānāmanāthavat |
 grāheṇānena vipine kimartham nābhidhāvasti ||3-60-22||
 katham bhaviṣyasi punarmāmanusmr̥tya naiṣadha |
 pāpānmuktah punarlabdhvā buddhim ceto dhanāni ca ||3-60-23||
 śrāntasya te kṣudhārtasya pariglānasya naiṣadha |
 kah śramam rājaśārdūla nāśayiṣyati mānada ||3-60-24||
 tāmakasmānmṛgavyādho vicarangahane vane |
 ākrandatīmupaśrutya javenābhisaśāra ha ||3-60-25||
 tām sa dīṣṭvā tathā grastāmurageṇāyatekṣaṇām |
 tvaramāṇo mṛgavyādhaḥ samabhikramya vegitah ||3-60-26||
 mukhataḥ pātayāmāsa śastreṇa niśitena ha |
 nirviceṣṭam bhujamgam tam viśasya mṛgajīvanaḥ ||3-60-27||

moksayitvā ca tām vyādhaḥ praksālya salilena ca |
 samāśvāsyā kṛtāhārāmatha papraccha bhārata ||3-60-28||
 kasya tvām mṛgaśāvākṣi katham cābhīgatā vanam |
 katham cedam mahatkṛcchram prāptavatyasi bhāmini ||3-60-29||
 damayantī tathā tena pṛcchyamānā viśām pate |
 sarvametadyathāvṛttamācacakṣe 'sya bhārata ||3-60-30||
 tāmardhavastraśamvitām pīnaśronipayodharām |
 sukumārānavadyāngīm pūrṇacandranibhānanām ||3-60-31||
 arālapakṣmanayanām tathā madhurabhāṣīṇīm |
 lakṣayitvā mṛgavyādhaḥ kāmasya vaśameyivān ||3-60-32||
 tāmatha ślakṣṇayā vācā lubdhako mṛḍupurvayā |
 sāntvayāmāsa kāmārtastadabudhyata bhāminī ||3-60-33||
 damayantī tu tam duṣṭamupalabhyā pativratā |
 tīvrarośasamāviṣṭā prajavāleva manyunā ||3-60-34||
 sa tu pāpamatih kṣudraḥ pradharṣayitumāturah |
 durdharṣām tarkayāmāsa diptāmagnisikhāmiva ||3-60-35||
 damayantī tu duḥkhārtā patirājyavinākṛtā |
 atītavākpathe kāle śāśāpainam ruṣā kila ||3-60-36||
 yathāham naiṣadhādanyam manasāpi na cintaye |
 tathāyam patatām kṣudraḥ parāsurmṛgajīvanaḥ ||3-60-37||
 uktamātre tu vacane tayā sa mṛgajīvanaḥ |
 vyasuh papāta medinyāmagnidagdha iva drumah ||3-60-38||
 bṛhadaśva uvāca |
 sā nihatya mṛgavyādham pratasthe kamalekṣaṇā |
 vanam pratibhayam śūnyam jhillikāgaṇanāditam ||3-61-1||
 simhavyāghravarāharkṣarurudvīpiṇiṣevitam |
 nānāpakṣigāṇākīṇam mlecchatakarasevitam ||3-61-2||
 śālaveṇudhvāśvatthatindukeṅgudakimśukaiḥ |
 arjunāriṣṭasamchannam candanaiśca saśālmalaiḥ ||3-61-3||
 jambvāmralodhrakhadiraśākavetrasamākulam |
 kāśmaryāmalakaplakṣakadambodumbarāvṛtam ||3-61-4||
 badarībilvasamchannam nyagrodhaiśca samākulam |
 priyālatālakharjūrahariṭakabibhītakaiḥ ||3-61-5||
 nānādhātuśatairnaddhānvividhānapi cācalān |
 nikuñjānpakṣisamghuṣṭāndariścādbhutadarśanāḥ |

nadīḥ sarāṁsi vāpiśca vividhāṁśca mṛgadvijān ||3-61-6||
 sā bahūnbhīmarūpāṁśca piśācoragarākṣasān |
 palvalāni tadāgāni girikūṭāni sarvaśah |
 saritaḥ sāgarāṁścaiva dadarśadbhutadarśanān ||3-61-7||
 yūthaśo dadṛśe cātra vidarbhadhipanandinī |
 mahiśānvarāhāngomāyūnṛkṣavānarapannagān ||3-61-8||
 tejasā yaśasā sthityā śriyā ca parayā yutā |
 vaidarbhi vicaratye kā nalamanveṣatī tadā ||3-61-9||
 nābibhyatsā nṛpasutā bhaimī tatrātha kasyacit |
 dāruṇāmatavīm prāpya bhartriyasanakarśitā ||3-61-10||
 vidarbhatanayā rājanvilalāpa suduhkhitā |
 bhartṛśokaparitāngī śilātalasamāśritā ||3-61-11||
 damayantyuvāca |
 simhoraska mahābāho niśadhānām janādhipa |
 kva nu rājangato 'sīha tyaktvā mām nirjane vane ||3-61-12||
 aśvamedhādibhīrvira kratubhiḥ svāptadakṣinaiḥ |
 kathamīṣṭvā naravyāghra mayi mithyā pravartase ||3-61-13||
 yattvayoktam naravyāghra matsamakṣam mahādyute |
 kartumarhasi kalyāṇa tadṛtam pārthivarṣabha ||3-61-14||
 yathoktam vihagairhamsaiḥ samipe tava bhūmipa |
 matsakāśe ca tairuktam tadavekṣitumarhasi ||3-61-15||
 catvāra ekato vedāḥ sāṅgopāṅgāḥ savistarāḥ |
 svadhītā mānavāreṣṭha satyamekam kilaikataḥ ||3-61-16||
 tasmādarhasi śatruhnā satyam kartum nareśvara |
 uktavānasi yadvīra matsakāśe purā vacaḥ ||3-61-17||
 hā vīra nanu nāmāhamiṣṭā kila tavānagha |
 asyāmaṭavyām ghorāyām kim mām na pratibhāṣase ||3-61-18||
 bhartsayatyesa mām raudro vyāttāsyo dāruṇākṛtiḥ |
 aranyarāṭkṣudhāviṣṭah kim mām na trātumarhasi ||3-61-19||
 na me tvadanyā subhage priyā ityabrvistadā |
 tāmṛtām kuru kalyāṇa puroktām bhāratīm nṛpa ||3-61-20||
 unmattām vilapantīm mām bhāryāmiṣṭām narādhipa |
 īpsitāmīpsito nātha kim mām na pratibhāṣase ||3-61-21||
 krśām dīnām vivarṇām ca malinām vasudhādhipa |
 vastrārdhaprāvṛtāmekām vilapantīmanāthavat ||3-61-22||

yūthabhraṣṭāmivaikām mām hariṇīm prthulocana |
 na mānayasi mānārha rudatīmarikarśana ||3-61-23||
 mahārāja mahāraṇye māmīhaikākinīm satīm |
 ābhāṣamāṇām svām patnīm kim mām na pratibhāṣase ||3-61-24||
 kulaśilopasampannam cārusarvāṅgaśobhanam |
 nādya tvāmanupaśyāmi girāvasminnarottama |
 vane cāsminmahāghore simhavyāghranīṣevite ||3-61-25||
 śayānamupaviṣṭam vā sthitam vā niśadhādhipa |
 prasthitam vā naraśreṣṭha mama śokavardhana ||3-61-26||
 kam nu pṛcchāmi duḥkhārtā tvadarthe śokakarśitā |
 kacciddṛṣṭastvayāraṇye samgatyeha nalo nṛpaḥ ||3-61-27||
 ko nu me kathayedadya vane 'sminviṣṭhitam nalam |
 abhirūpam mahātmānam paravyūhavināśanam ||3-61-28||
 yamanveṣasi rājānam nalam padmanibhekṣanam |
 ayam sa iti kasyādya śroṣyāmi madhurām giram ||3-61-29||
 aranyarādayam śrimāṁscaturdamṣṭro mahāhanuh |
 śārdūlo 'bhimukhaḥ praiti pṛcchāmyenamaśāṅkitā ||3-61-30||
 bhavānmṛgāṇāmadhipastvamasminkānane prabhuḥ |
 vidarbharājatanayām damayantīti viddhi mām ||3-61-31||
 niśadhādhipaterbhāryām nalasyāmitraghātinah |
 patimanveṣatimekām krpaṇām śokakarśitām |
 āśvāsaya mṛgendreha yadi drṣṭastvayā nalah ||3-61-32||
 atha vāraṇyanṛpate nalam yadi na śāmsasi |
 māmadasva mṛgaśreṣṭha viśokām kuru duḥkhitām ||3-61-33||
 śrutvāraṇye vilapitam mamaisa mṛgarāṭsvayam |
 yātyetām mṛṣṭasalilāmāpagām sāgarāmgamām ||3-61-34||
 imām śiloccayam punyam śringairbahubhirucchritaiḥ |
 virājadbhīrdīvāspṛgbhīrnāikavarṇairmanoramaiḥ ||3-61-35||
 nānādhātusamākirṇām vividhopalabhuṣitam |
 asyāranyasya mahataḥ ketubhūtamivoccritam ||3-61-36||
 simhaśārdūlamātaṅgavarāharkṣamṛgāyutam |
 patatribhīrbahuvidhaiḥ samantādanunāditam ||3-61-37||
 kimśukāśokabakulapumṇāgairupaśobhitam |
 saridbhiḥ savihāmṛgābhiḥ śikhariścopaśobhitam |
 girirājamimam tāvatpṛcchāmi nṛpatīm prati ||3-61-38||

bhagavannacalaśreṣṭha divyadarśana viśruta |
 śaraṇya bahukalyāṇa namaste 'stu mahīdhara ||3-61-39||
 praṇame tvābhigamyāham rājaputrīm nibodha mām |
 rājñāḥ snuṣām rājabhāryām damayantīti viśrutām ||3-61-40||
 rājā vidarbhadhipatiḥ pitā mama mahārathaḥ |
 bhīmo nāma kṣitipatiścaturvarṇasya rakṣitā ||3-61-41||
 rājasūyāśvamedhānām kratūnām dakṣināvatām |
 āhartā pārthivaśreṣṭhaḥ pṛthucārvāñcitekṣaṇaḥ ||3-61-42||
 brahmaṇyaḥ sādhuvṛittaśca satyavāganasūyakaḥ |
 śilavānsusamācāraḥ pṛthuśrīrdharmavicchuciḥ ||3-61-43||
 samyaggoptā vidarbhanām nirjitārigaṇaḥ prabhuḥ |
 tasya mām viddhi tanayām bhagavamstvāmupasthitām ||3-61-44||
 niṣadheṣu mahāśaila śvaśuro me nrpottamaḥ |
 sugṛhitānāmā vikhyāto vīrasena iti sma ha ||3-61-45||
 tasya rājñāḥ suto vīraḥ śrīmānsatyaparākramāḥ |
 kramapraptam pituḥ svam yo rājyam samanuśāsti ha ||3-61-46||
 nalo nāmāridamanaḥ punyaśloka iti śrutāḥ |
 brahmaṇyo vedavidvāgmī punyakṛtsomapo 'gnicit ||3-61-47||
 yaṣṭā dātā ca yoddhā ca samyakcaiva praśāsitā |
 tasya māmacalaśreṣṭha viddhi bhāryāmihāgatām ||3-61-48||
 tyaktaśriyam bhartṛhīnāmanāthām vyasanānvitām |
 anveśamānām bhartāram tam vai naravarottamam ||3-61-49||
 khamullikkhadbhiretairhi tvayā śṛṅgaśatairnṛpah |
 kacciddṛṣṭo 'calaśreṣṭha vane 'smindāruṇe nalah ||3-61-50||
 gajendravikramo dhīmāndīrghabāhuramarṣaṇaḥ |
 vikrāntaḥ satyavāgdhīro bhartā mama mahāyaśāḥ |
 niṣadhānāmadhipatiḥ kacciddṛṣṭastavayā nalah ||3-61-51||
 kim mām vilapatimekām parvataśreṣṭha duḥkhitām |
 girā nāśvāsayasyadya svām sutāmiva duḥkhitām ||3-61-52||
 vīra vikrānta dharmajña satyasamdhā mahīpate |
 yadyasyasminvane rājandarśayātmānamātmanā ||3-61-53||
 kadā nu snigdhagambhīrām jīmūtasvanasaṁnibhām |
 śroṣyāmi naiṣadhasyāham vācam tāmamṛtopamām ||3-61-54||
 vaidarbhyeva kathitām śubhām rājño mahātmanah |
 āmnāyasāriṇīmṛddhām mama śokanibarhiṇīm ||3-61-55||

iti sā tam giriśreṣṭhamuktvā pārthivanandini |
 damayantī tato bhūyo jagāma diśamuttarām ||3-61-56||
 sā gatvā trīnahorātrāndadarśa paramāṅganā |
 tāpasāraṇyamatulaṁ divyakānanadarśanam ||3-61-57||
 vasiṣṭhabhṛgvatrīsamaistāpasairupaśobhitam |
 niyatāiḥ samyatāhārairdamaśaucasamanvitaiḥ ||3-61-58||
 abbhakṣairvāyubhaksaiśca patrāhāraistathaiva ca |
 jitendriyairmahābhāgaiḥ svargamārgadidṛksubhiḥ ||3-61-59||
 valkalājinasamānvitairmunibhiḥ samyatendriyaiḥ |
 tāpasādhyuṣitaṁ ramyam dadarśāśramamandalam ||3-61-60||
 sā dṛṣṭvaivāśramapadam nānāmr̥ganisvetam |
 śākhāmr̥ganāiścaiva tāpasaiśca samanvitam ||3-61-61||
 subhrūḥ sukeśī suśronī sukucā sudvijānanā |
 varcasvinī supratiṣṭhā svañcitodyatagāminī ||3-61-62||
 sā viveśāśramapadam vīrasenasutapriyā |
 yoṣidratnam mahābhāgā damayantī manasvinī ||3-61-63||
 sābhivādyā tapovṛddhānvinayāvanatā sthitā |
 svāgatam ta iti proktā taiḥ sarvaistāpasaiśca sā ||3-61-64||
 pūjām cāsyā yathānyāyam kṛtvā tatra tapodhanāḥ |
 āsyatāmityathocuste brūhi kim karavāmahe ||3-61-65||
 tānuvāca varārohā kaccidbhagavatāmiha |
 tapasyagniṣu dharmeṣu mr̥gapakṣiṣu cānaghāḥ |
 kuśalam vo mahābhāgāḥ svadharma caraṇeṣu ca ||3-61-66||
 tairuktā kuśalam bhadre sarvatreti yaśasvinī |
 brūhi sarvānavadyāṅgi kā tvam kim ca cikīrsasi ||3-61-67||
 dṛṣṭvaiva te param rūpam dyutim ca paramāmiha |
 vismayo nah samutpannah samāśvasihi mā śucaḥ ||3-61-68||
 asyāranyasya mahatī devatā vā mahībhṛtaḥ |
 asyā nu nadyāḥ kalyāṇi vada satyamanindite ||3-61-69||
 sābravīttānṛśīnnāhamaraṇyasyāsyā devatā |
 na cāpyasya girerviprā na nadyā devatāpyaham ||3-61-70||
 mānuṣīm mām vijānīta yūyam sarve tapodhanāḥ |
 vistareṇābhīdhāsyāmi tanme śṛṇuta sarvaśaḥ ||3-61-71||
 vaidarbheṣu mahīpālo bhīmo nāma mahādyutiḥ |
 tasya mām tanayām sarve jānīta dvijasattamāḥ ||3-61-72||

niṣadhādhipatirdhīmānnalo nāma mahāyaśāḥ |
 vīraḥ samgrāmajidvidvānmama bhartā viśāṁ patih ||3-61-73||
 devatābhycarcanaparo dvijātijanavatsalah |
 goptā niṣadhadhamśasya mahābhāgo mahādyutih ||3-61-74||
 satyavāgdharmavitprājñāḥ satyasamdhō 'rimardanah |
 brahmaṇyo daivataparah śrīmānparapuramjayah ||3-61-75||
 nalo nāma nṛpaśreṣṭho devarājasamadyutih |
 mama bhartā viśālākṣah pūrṇenduvadano 'rihā ||3-61-76||
 āhartā kratumukhyānāṁ vedavedāṅgapāragah |
 sapatnānāṁ mṛdhe hantā ravisomasamaprabhah ||3-61-77||
 sa kaiścinnikṛtiprajñairakalyāṇairnarādhamaiḥ |
 āhūya pṛthivīpālah satyadharmaṇarāyaṇah |
 devane kuśalairjihmairjito rājyam vasūni ca ||3-61-78||
 tasya māmavagacchadhvam bhāryām rājarṣabhasya vai |
 damayantīti vikhyātām bhartṛdarśanalālasām ||3-61-79||
 sā vanāni girīmścaiva sarāṁsi saritastathā |
 palvalāni ca ramyāṇi tathāraṇyāni sarvaśah ||3-61-80||
 anveśamāṇā bhartāram nalam raṇaviśāradam |
 mahātmānāṁ kṛtāstram ca vicarāmīha duḥkhitā ||3-61-81||
 kaccidbhagavatām punyam tapovanamidam nṛpah |
 bhavetprāpto nalo nāma niṣadhānāṁ janādhipah ||3-61-82||
 yatkṛte 'hamidam vīprāḥ prapannā bhṛśadāruṇam |
 vanam pratibhayam ghoram śārdūlamṛgasevitam ||3-61-83||
 yadi kaiścidahorātrairna drakṣyāmi nalam nṛpam |
 ātmānāṁ śreyasā yokṣye dehasyāsyā vimocanāt ||3-61-84||
 ko nu me jīvitenārthastamṛte puruṣarṣabham |
 katham bhaviṣyāmyadyāham bhartṛśokābhipīḍitā ||3-61-85||
 evam vilapatimekāmaranye bhīmanandinīm |
 damayantīmathocuste tāpasāḥ satyavādinah ||3-61-86||
 udarkastava kalyāṇi kalyāṇo bhavitā śubhe |
 vayam paśyāma tapasā kṣipram drakṣyasi naiṣadham ||3-61-87||
 niṣadhānāmadihipatīm nalam ripunighātinam |
 bhaiṁ dharmabhr̥tām śreṣṭham drakṣyase vigatajvaram ||3-61-88||
 vimuktam sarvapāpebhyaḥ sarvaratnasamanvitam |
 tadeva nagaraśreṣṭham praśāsantamarimdamam ||3-61-89||

dviṣatām bhayakartāram suhṛdām śokanāśanam |
 patīm drakṣyasi kalyāṇi kalyāṇābhijanam nṛpam ||3-61-90||
 evamuktvā nalasyeṣṭām mahiṣīm pārthivātmajām |
 antarhitāstāpasāste sāgnihotrāśramāstadā ||3-61-91||
 sā dṛṣṭvā mahadāścaryam vismitā abhavattadā |
 damayantyanavadyāngī vīrasenanṛpasnuṣā ||3-61-92||
 kim nu svapno mayā dṛṣṭah ko 'yam vidhiriḥābhavat |
 kva nu te tāpasāḥ sarve kva tadāśramamaṇḍalam ||3-61-93||
 kva sā puṇyajalā ramyā nānādvijaniṣevitā |
 nadī te ca nagā hṛdyāḥ phalapuṣpopaśobhitāḥ ||3-61-94||
 dhyātvā ciram bhīmasutā damayanti śucismitā |
 bhartṛśokaparā dīnā vivarṇavadanābhavat ||3-61-95||
 sā gatvāthāparām bhūmiṁ bāspasamṛdigdhayā girā |
 vilalāpāśrupūrnākṣī dṛṣṭvāśokatarum tataḥ ||3-61-96||
 upagamya taruśreṣṭhamāśokam puṣpitam tadā |
 pallavāpīḍitam hṛdyam vihaṃgairanunāditam ||3-61-97||
 aho batāyamagamaḥ śrīmānasminvanāntare |
 āpiḍairbahubhirbhāti śrīmāndramiḍarāḍiva ||3-61-98||
 viśokām kuru mām kṣipramaśoka priyadarśana |
 vītaśokabhayābādhām kaccittvam dṛṣṭavānṛpam ||3-61-99||
 nalam nāmāridamanam damayantyāḥ priyam patim |
 niṣadhānāmadhipatīm dṛṣṭavānasi me priyam ||3-61-100||
 ekavastrārdhasamṛvitam sukumāratanutvacam |
 vyasanenārditam vīramaraṇyamidamāgatam ||3-61-101||
 yathā viśokā gaccheyamaśokanaga tatkuru |
 satyanāmā bhavāśoka mama śokavināśanāt ||3-61-102||
 evam sāśokavṛkṣam tamārtā triḥ parigamya ha |
 jagāma dāruṇataram deśam bhaiṁ varāṅganā ||3-61-103||
 sā dadarśa nagānnaikekāśca saritastathā |
 naikāmśca parvatānramyānnaikekāśca mṛgapakṣinah ||3-61-104||
 kandarāmśca nitambāmśca nadāmścādbhutadarśanān |
 dadarśa sā bhīmasutā patimanveṣatī tadaḥ ||3-61-105||
 gatvā prakṛṣṭamadhvānam damayantī śucismitā |
 dadarśātha mahāsārtham hastyaśvarathasamkulam ||3-61-106||
 uttarantam nadīm ramyām prasannasalilām śubhām |

suśītatoyām vistīrṇām hradinīm vetasairvṛtām ||3-61-107||
 prodghuṣṭām krauñcakuraraiścakravākopakūjītām |
 kūrmagrāhajhaśākīrṇām pulinadvīpaśobhitām ||3-61-108||
 sā dṛṣṭvaiva mahāsārtham nalapatnī yaśasvinī |
 upasarpya varārohā janamadhyam viveśa ha ||3-61-109||
 unmattarūpā śokārtā tathā vastrārdhasamvṛtā |
 kṛṣṇā vivarṇā malinā pāṁsudhvastaśiruhā ||3-61-110||
 tām dṛṣṭvā tatra manujāḥ kecidbhītāḥ pradudruvuḥ |
 ke ciccintāparāstasthuḥ kecittatra vicukruṣuḥ ||3-61-111||
 prahasantī sma tām kecidabhyasūyanta cāpare |
 cakrustasyām dayām kecitprapruccūpī bhārata ||3-61-112||
 kāsi kasyāsi kalyāṇī kiṁ vā mṛgayase vane |
 tvām dṛṣṭvā vyathitāḥ smēha kaccittvamasi mānuṣī ||3-61-113||
 vada satyam vanasyāsyā parvatasyātha vā diśāḥ |
 devatā tvam hi kalyāṇī tvām vayam śaraṇam gatāḥ ||3-61-114||
 yakṣī vā rākṣasī vā tvamutāho 'si varāṅganā |
 sarvathā kuru naḥ svasti rakṣasvāsmānanindite ||3-61-115||
 yathāyām sarvathā sārthah kṣemī śighramito vrajet |
 tathā vidhatsva kalyāṇī tvām vayam śaraṇam gatāḥ ||3-61-116||
 tathoktā tena sārthena damayantī nr̄pātmajā |
 pratyuvāca tataḥ sādhvī bhartr̄vyasanaduhkhitā |
 sārthavāham ca sārtham ca janā ye cātra kecana ||3-61-117||
 yūnah sthavirabālāśca sārthasya ca purogamāḥ |
 mānuṣīm mām vijānīta manujādhipateḥ sutām |
 nr̄pasnuṣām rājabhāryām bhartr̄darśanālāsām ||3-61-118||
 vidarbharāṇmama pitā bhartā rājā ca naiṣadhaḥ |
 nalo nāma mahābhāgastam mārgāmyaparājitam ||3-61-119||
 yadi jānīta nr̄patim kṣipram śāmsata me priyam |
 nalam pārthivaśārdūlamamitragaṇasūdanam ||3-61-120||
 tāmuvačānavadyāngīm sārthasya mahataḥ prabhuh |
 sārthavāhaḥ śucirnāma śṛṇu kalyāṇī madvacah ||3-61-121||
 aham sārthasya netā vai sārthavāhaḥ śucismite |
 manuṣyam nalanāmānam na paśyāmi yaśasvini ||3-61-122||
 kuñjaradvīpimahiśāśārdūlarkṣamṛgānapi |
 paśyāmyasminvane kaṣṭe amanuṣyaniṣevite |

tathā no yaksarāḍadaya mañibhadraḥ prasīdatu ||3-61-123||
 sābravīdvanijah sarvānsārthavāham ca tam tataḥ |
 kva nu yāsyasi sārtho 'yametadākhyātumarhatha ||3-61-124||
 sārthavāha uvāca |
 sārtho 'yam cedirājasya subāhoḥ satyavādinah |
 kṣipram janapadam gantā lābhāya manujātmaje ||3-61-125||
 bṛhadaśva uvāca |
 sā tacchrutvānavadyāngī sārthavāhavacastadā |
 agacchattena vai sārdham bhartr̄darśanalālasā ||3-62-1||
 atha kāle bahutithe vane mahati dāruṇe |
 taḍāgam sarvatobhadram padmasaugandhikam mahat ||3-62-2||
 dadṛśurvanijo ramyam prabhūtayavasendhanam |
 bahumūlaphalopetam nānāpakṣigāṇairvṛtam ||3-62-3||
 tam dṛṣṭvā mṛṣṭasalilam manoharasukhāvaham |
 supariśrāntavāhāste niveśāya mano dadhuḥ ||3-62-4||
 saṁmate sārthavāhasya viviśurvanamuttamam |
 uvāsa sārthah sumahānvelāmāsādyā paścimām ||3-62-5||
 athārdharātrasamaye niḥsabdastimite tadā |
 supte sārthe pariśrānte hastiyūthamupāgamat |
 pāniyārtham girinadīm madaprasravaṇāvilām ||3-62-6||
 mārgam samṛudhya saṁsuptam padminyāḥ sārthamuttamam |
 suptam mamarda sahasā ceṣṭamānam mahitale ||3-62-7||
 hāhāravam pramuñcantah sārthikāḥ śaraṇārthinhāḥ |
 vanagulmāṁśca dhāvanto nidrāndhā mahato bhayāt |
 keciddantaiḥ karaiḥ kecītkecītpadbhyām hatā narāḥ ||3-62-8||
 gokharoṣṭrāśvabahulam padātijanasamkulam |
 bhayārtam dhāvamānam tatparasparahatam tadā ||3-62-9||
 ghorānnādānvimūñcanto nipeturdharaṇītale |
 vṛkṣeṣvāsajya saṁbhagnāḥ patitā viśameṣu ca |
 tathā tannihatam sarvam samṛddham sārthamanḍalam ||3-62-10||
 athāparedyuḥ saṁprāpte hataśiṣṭā janāstadā |
 vanagulmādviniṣkramya śocanto vaiśasam kṛtam |
 bhrātarām pitaram putram sakhāyam ca janādhipa ||3-62-11||
 aśocattatra vaidarbī kiṁ nu me duṣkṛtam kṛtam |
 yo 'pi me nirjane 'raṇye saṁprāpto 'yam janārṇavah |

hato 'yam hastiyūthena mandabhāgyānmamaiva tu ||3-62-12||
 prāptavyam suciram duḥkham mayā nūnamasamśayam |
 nāprāptakālo mriyate śrutam vṛddhānuśāsanam ||3-62-13||
 yannāhamadya mṛditā hastiyūthena duḥkhitā |
 na hyadaivakṛtam kim cinnarāṇāmiha vidyate ||3-62-14||
 na ca me bālabhāve 'pi kiṃcidvyapakṛtam kṛtam |
 karmaṇā manasā vācā yadidam duḥkhamāgatam ||3-62-15||
 manye svayamvarakṛte lokapālāḥ samāgatāḥ |
 pratyākhyātā mayā tatra nalasyārthāya devatāḥ |
 nūnam teṣām̄ prabhāvena viyogam̄ prāptavat�aham ||3-62-16||
 evamādīni duḥkhāni sā vilapya varāṅganā |
 hataśiṣṭaiḥ saha tadā brāhmaṇairvedapāragaiḥ |
 agacchadrājaśārdūla duḥkhaśokaparāyanā ||3-62-17||
 gacchantī sā cirātkālātpuramāsādayanmahat |
 sāyāhne cedirājasya subāhoḥ satyavādinah |
 vastrārdhakartasamvītā praviveśa purottamam ||3-62-18||
 tām vivarnām kṛśām dinām muktakeśimamārjanām |
 unmattāmiva gacchantīm dadṛśuh puravāsinah ||3-62-19||
 praviśantīm tu tām dṛṣṭvā cedirājapurīm tadā |
 anujagmustato bālā grāmiputrāḥ kutūhalāt ||3-62-20||
 sā taiḥ parivṛtāgacchatsamīpam rājaveśmanah |
 tām prāsādagatāpaśyadrājamātā janairvṛtām ||3-62-21||
 sā janām vārayitvā tam prāsādataalamuttamam |
 āropya vismitā rājandamayantīmapṛcchata ||3-62-22||
 evamapyasukhāviṣṭā bibharṣi paramam vapuh |
 bhāsi vidyudivābhreṣu śamsa me kāsi kasya vā ||3-62-23||
 na hi te mānuṣam rūpam bhūṣaṇairapi varjitam |
 asahāyā narebhyaśca nodvijasyamaraprabhe ||3-62-24||
 tacchrutvā vacanam tasyā bhaimī vacanamabравīt |
 mānuṣīm mām vijānīhi bhartāram samanuvratām ||3-62-25||
 sairandhrīm jātisampannām bhujīṣyām kāmavāsinīm |
 phalamūlāśanāmekām yatrasāyampratiśrayām ||3-62-26||
 asamkhyeyaguṇo bhartā mām ca nityamanuvrataḥ |
 bhartāramapi tam vīram chāyevānapagā sadā ||3-62-27||
 tasya daivātprasāṅgo 'bhūdatimātram sma devane |

dyūte sa nirjitaścaiva vanameko 'bhyupeyivān ||3-62-28||
 tamekavasanam vīramunmattamiva vihvalam |
 āśvāsayantī bhartāramahamanvagamam vanam ||3-62-29||
 sa kadācidvane vīraḥ kasmiṁścitkāraṇāntare |
 kṣutparītaḥ suvimanāstadarpyekam vyasarjayat ||3-62-30||
 tamekavasanam nagnamunmattam gatacetasam |
 anuvrajantī bahulā na svapāmi niśāḥ sadā ||3-62-31||
 tato bahutithe kāle suptāmutṣrjya mām kvacit |
 vāsaso 'rdham̄ paricchidya tyaktavānmāmanāgasam ||3-62-32||
 tam mārgamānā bhartāram dāhyamānā dinakṣapāḥ |
 na vindāmyamaraprakhyam priyam prāṇadhanēśvaram ||3-62-33||
 tāmaśruparipūrnākṣīm vilapantīm tathā bahu |
 rājamātābravīdārtām bhaiṁmārtatarā svayam ||3-62-34||
 vasasva mayi kalyāṇī pṛitirme tvayi vartate |
 mṛgayiṣyanti te bhadre bhartāram puruṣā mama ||3-62-35||
 atha vā svayamāgacchetparidhāvannitastataḥ |
 ihaiva vasatī bhadre bhartāramupalapsyase ||3-62-36||
 rājamātūrvacah śrutvā damayantī vaco 'bravīt |
 samayenotsahe vastum tvayi vīraprajāyini ||3-62-37||
 ucchiṣṭam naiva bhuñjīyām na kuryām pādadāhavanam |
 na cāham puruṣānanyānsambhāṣeyam kathamcana ||3-62-38||
 prārthayedyadi mām kaściddāṇḍyaste sa pumānbhavet |
 bharturanveṣaṇārtham tu paśyeyam brāhmaṇānaham ||3-62-39||
 yadyevamiha kartavyam vasāmyahamasamśayam |
 ato 'nyathā na me vāso vartate hṛdaye kvacit ||3-62-40||
 tām prahṛṣṭena manasā rājamātedamabравīt |
 sarvametatkariṣyāmi diṣṭyā te vrataṁidṛśam ||3-62-41||
 evamuktvā tato bhaiṁmātā viśām pate |
 uvācedam duhitaram sunandām nāma bhārata ||3-62-42||
 sairandhrīmabhijāniṣva sunande devarūpiṇīm |
 etayā saha modasva nirudvignamanāḥ svayam ||3-62-43||
 bṛhadaśva uvāca |
 utsṛjya damayantīm tu nalo rājā viśām pate |
 dadarśa dāvam dāhyantām mahāntām gahane vane ||3-63-1||
 tatra śuśrāva madhye 'gnau śabdam bhūtasya kasyacit |

abhidhāva naletyuccaiḥ puṇyaśloketi cāsakṛt ||3-63-2||
 mā bhairiti nalaścoktvā madhyamagneḥ praviṣya tam |
 dadarśa nāgarājānam śayānam kundalikṛtam ||3-63-3||
 sa nāgaḥ prāñjalirbhūtvā vepamāno nalām tadā |
 uvāca viddhi mām rājannāgam karkoṭakam nr̥pa ||3-63-4||
 mayā pralabdho brahmaśiranāgāḥ sumahātapāḥ |
 tena manyuparītena śapto 'smi manujādhipa ||3-63-5||
 tasya śāpānna śaknomi padādvicalitum padam |
 upadekṣyāmi te śreyastrātumarhati mām bhavān ||3-63-6||
 sakhā ca te bhaviṣyāmi matsamo nāsti pannagah |
 laghuśca te bhaviṣyāmi śīghramādāya gaccha mām ||3-63-7||
 evamuktvā sa nāgendro babhūvāṅguṣṭhamātrakah |
 tam gr̥hitvā nalah prāyāduddeśam dāvavarjitam ||3-63-8||
 ākāśadeśamāsādyā vimuktam kṛṣṇavartmanā |
 utsraṣṭukāmam tam nāgaḥ punah karkoṭako 'bravīt ||3-63-9||
 padāni gaṇayangaccha svāni naiṣadha kānicit |
 tatra te 'ham mahārāja śreyo dhāsyāmi yatparam ||3-63-10||
 tataḥ saṃkhyātumārabdhamaśaddaśame pade |
 tasya daṣṭasya tadrūpam kṣipramantaradhiyata ||3-63-11||
 sa dṛṣṭvā vismitastasthāvātmānam vikṛtam nalah |
 svarūpadhāriṇam nāgam dadarśa ca mahīpatih ||3-63-12||
 tataḥ karkoṭako nāgaḥ sāntvayannalamabrat |
 mayā te 'ntarhitam rūpam na tvā vidyurjanā iti ||3-63-13||
 yatkṛte cāsi vikṛto duḥkhena mahatā nala |
 viṣeṇa sa madīyena tvayi duḥkham nivatsyati ||3-63-14||
 viṣeṇa samvṛtaigātrairyāvattvām na vimokṣyati |
 tāvattvayi mahārāja duḥkham vai sa nivatsyati ||3-63-15||
 anāgā yena nikṛtastvamanarho janādhipa |
 krodhādasūyayitvā tam rakṣā me bhavataḥ kṛtā ||3-63-16||
 na te bhayam naravyāghra damṣṭribhyah śatruto 'pi vā |
 brahmavidbhyaśca bhavitā matprasādānnarādhipa ||3-63-17||
 rājanviṣanimittā ca na te pīḍā bhaviṣyati |
 samgrāmeṣu ca rājendra śaśvajjayamavāpsyasi ||3-63-18||
 gaccha rājannitaḥ sūto bāhuko 'hamiti bruwan |
 samīpamṛtuparṇasya sa hi vedākṣanaipuṇam |

ayodhyām nagarīm ramyāmadyaiva niṣadheśvara ||3-63-19||
 sa te 'ksahṛdayam dātā rājāsvahṛdayena vai |
 iksvākukulajah śīmānmitram caiva bhaviṣyati ||3-63-20||
 bhaviṣyasi yadākṣajñāḥ śreyasā yokṣyase tadā |
 sameṣyasi ca dāraistvam mā sma śoke manah kṛthāḥ |
 rājyena tanayābhyām ca satyametadbravīmi te ||3-63-21||
 svarūpam ca yadā draṣṭumicchethāstvam narādhipa |
 samsmartavyastadā te 'ham vāsaścedam nivāsayeh ||3-63-22||
 anena vāsasāccannah svarūpam pratipatsyase |
 ityuktvā pradadāvasmai divyam vāsouyagam tadā ||3-63-23||
 evam nalām samādiṣya vāso dattvā ca kaurava |
 nāgarājastato rājamstatraivāntaradhiyata ||3-63-24||
 bṛhadaśva uvāca |
 tasminnantarhite nāge prayayau naiṣadho nalah |
 ṛtuparnasya nagaram prāviśaddaśame 'hani ||3-64-1||
 sa rājānamupātiṣṭhadbāhuko 'hamiti bruwan |
 aśvānām vāhane yuktaḥ pṛthivyām nāsti matsamaḥ ||3-64-2||
 arthakṛcchreṣu caivāham praṣṭavyo naipuṇeṣu ca |
 annasamśkāramapi ca jānāmyanyaivviṣataḥ ||3-64-3||
 yāni śilpāni loke 'sminyaccāpyanyatsuduṣkaram |
 sarvam yatiṣye tatkartumṛtuparṇa bharasva mām ||3-64-4||
 ṛtuparna uvāca |
 vasa bāhuka bhadram te sarvametatkariṣyasi |
 śīghrayāne sadā buddhirdhiyate me viṣeṣataḥ ||3-64-5||
 sa tvamātiṣṭha yogam tam yena śīghrā hayā mama |
 bhaveyuraśvādhyakṣo 'si vetanam te śatam śatāḥ ||3-64-6||
 tvāmupasthāsyataścemau nityam vāṛṣṇeyajīvalau |
 etābhyām ramṣyase sārdham vasa vai mayi bāhuka ||3-64-7||
 bṛhadaśva uvāca |
 evamukto nalastena nyavasattatra pūjitaḥ |
 ṛtuparnasya nagare sahavāṛṣṇeyajīvalah ||3-64-8||
 sa tatra nivasanrājā vaidarbhimanicintayan |
 sāyam sāyam sadā cemam ślokamekam jagāda ha ||3-64-9||
 kva nu sā kṣutpipāsārtā śrāntā śete tapasvinī |
 smarantī tasya mandasya kam vā sādyopatiṣṭhati ||3-64-10||

evam bruvantam rājānam niśāyām jīvalo 'bravīt |
 kāmenām śocase nityam śrotumicchāmi bāhuka ||3-64-11||
 tamuvāca nalo rājā mandaprajñasya kasyacit |
 āśidbahumatā nārī tasyā dṛḍhataram ca saḥ ||3-64-12||
 sa vai kenacidarthena tayā mando vyayujyata |
 viprayuktaśca mandātmā bhramatyasukhapīditah ||3-64-13||
 dāhyamānah sa śokena divārātramatandritah |
 niśākāle smaramstasyāḥ ślokamekaṁ sma gāyati ||3-64-14||
 sa vai bhramanmahīṁ sarvāṁ kvacidāśadya kiṁcana |
 vasatyanarhastadduhkham bhūya evānusamṣmaran ||3-64-15||
 sā tu tam puruṣam nārī kṛcchre 'pyanugatā vane |
 tyaktā tenālpapuṇyena duṣkaram yadi jīvati ||3-64-16||
 eka bālānabhijñā ca mārgāṇāmatathocitā |
 kṣutpipāsāparitā ca duṣkaram yadi jīvati ||3-64-17||
 śvāpadācarite nityam vane mahati dārunē |
 tyaktā tenālpapuṇyena mandaprajñena māriṣa ||3-64-18||
 ityevam naiśadho rājā damayantīmanusmaran |
 ajñātavāsamavasadrājñastasya niveśane ||3-64-19||
 bṛhadaśva uvāca |
 hṛtarājye nale bhīmaḥ sabhārye preṣyatām gate |
 dvijānprasthāpayāmāsa naladarśanakāṅkṣayā ||3-65-1||
 samdideśa ca tānbhīmo vasu dattvā ca puṣkalam |
 mṛgayadhvam nalam caiva damayantīm ca me sutām ||3-65-2||
 asmin karmaṇi niśpanne vijñāte niśadhādhipe |
 gavām sahasram dāsyāmi yo vastāvānayisayati |
 agrahāram ca dāsyāmi grāmam nagarasammitam ||3-65-3||
 na cecchakyāvihānetum damayantī nalo 'pi vā |
 jñātamātre 'pi dāsyāmi gavām daśāśatām dhanam ||3-65-4||
 ityuktāste yayurhṛṣṭā brāhmaṇāḥ sarvatodiśam |
 purarāstrāṇī cinvanto naiśadham saha bhāryayā ||3-65-5||
 tataścedipurīm ramyām sudevo nāma vai dvijah |
 vicinvāno 'tha vaidarbhīmapaśyadrājaveśmani |
 puṇyāhavācane rājñāḥ sunandāsahitām sthitām ||3-65-6||
 mandaprakhyāyamānenā rūpeṇāpratimena tām |
 pinaddhām dhūmajālena prabhāmiva vibhāvasoh ||3-65-7||

tām samīkṣya viśālākṣīmadhikam malinām krśām |
 tarkayāmāsa bhaimīti kāraṇairupapādayan ||3-65-8||
 sudeva uvāca |
 yathe�am me purā dṛṣṭā tathārūpeyamaṅganā |
 kṛtārtho 'smyadya dṛṣṭvemām lokakāntāmiva śriyam ||3-65-9||
 pūrṇacandrānanām syāmām cāruvṛttapayodharām |
 kurvantīm prabhayā devīm sarvā vitimirā diśah ||3-65-10||
 cārupadmapalāśākṣīm manmathasya ratīmiva |
 iṣṭām sarvasya jagataḥ pūrṇacandrāprabhāmiva ||3-65-11||
 vidarbhasarasastasmāddivaśādivoddhṛtām |
 malapaṅkānuliptāngīm mṛṇālīmiva tām bhṛśam ||3-65-12||
 paurnāmāśīmiva niśām rāhugrastaniśākarām |
 patiśokākulām dīnām śuṣkasrotām nadīmiva ||3-65-13||
 vidhvastaparṇakamalām vitrāsitavihamgāmām |
 hastihastaparikliṣṭām vyākulāmiva padminīm ||3-65-14||
 sukumārīm sujātāngīm ratnagarbhagṛhocitām |
 dāhyamānāmivoṣṇena mṛṇālīmaciroddhṛtām ||3-65-15||
 rūpaudāryaguṇopetām maṇḍanārhāmamaṇḍitām |
 candralekhāmiva navām vyomni nilābhrasamvṛtām ||3-65-16||
 kāmabhogaiḥ priyairhīnām hīnām bandhujanena ca |
 deham dhārayatīm dīnām bharṭdarśanakāṅkṣayā ||3-65-17||
 bhartā nāma param nāryā bhūṣaṇam bhūṣaṇairvinā |
 eṣā virahitā tena śobhanāpi na śobhate ||3-65-18||
 duṣkaram kurute 'tyartham hīno yadanayā nalaḥ |
 dhārayatyātmano deham na śokenāvasīdati ||3-65-19||
 imāmasitakeśāntām śatapatrāyatekṣaṇām |
 sukhārhām duḥkhitām dṛṣṭvā mamāpi vyathate manah ||3-65-20||
 kadā nu khalu duḥkhasya pāram yāsyati vai śubhā |
 bhartuḥ samāgamātsādhvī rohiṇī śāśino yathā ||3-65-21||
 asyā nūnam punarlābhānnaisadhaḥ pṛītimesyati |
 rājā rājyaparibhraṣṭah punarlābdhveva medinīm ||3-65-22||
 tulyāśilavayoyuktām tulyābhijanasamyutām |
 naiśadho 'rhati vaidarbhīm tam ceyamasitekṣaṇā ||3-65-23||
 yuktaṁ tasyāprameyasya vīryasattvavato mayā |
 samāśvāsayitum bhāryām patidarśanalālasām ||3-65-24||

ayamāśvāsayāmyenām pūrṇacandranibhānanām |
 adr̄ṣṭapūrvām duḥkhasya duḥkhārtām dhyānatatparām ||3-65-25||
 bṛhadaśva uvāca |
 evam vimṛṣya vividhaiḥ kāraṇairlakṣaṇaiśca tām |
 upagamya tato bhaimīm sudevo brāhmaṇo 'bravīt ||3-65-26||
 aham sudevo vaidarbhi bhrātustē dayitah sakhaḥ |
 bhīmasya vacanādrājñastvāmanveṣṭumihāgataḥ ||3-65-27||
 kuśalī te pitā rājñī janitrī bhrātaraśca te |
 āyuṣmantau kuśalinau tatrasthau dārakau ca te |
 tvatkṛte bandhuvargāśca gatasattvā ivāsate ||3-65-28||
 abhijñāya sudevam tu damayantī yudhiṣṭhira |
 paryaprcchattataḥ sarvānkrameṇa suhṛdāḥ svakān ||3-65-29||
 ruroda ca bhr̄śam rājanvaidarbhi śokakarśitā |
 dṛṣṭvā sudevam sahasā bhrāturiṣṭam dvijottamam ||3-65-30||
 tato rudantīm tām dṛṣṭvā sunandā śokakarśitām |
 sudevena sahaikānte kathayantīm ca bhārata ||3-65-31||
 janitryai preṣayāmāsa sairandhri rūdate bhr̄śam |
 brāhmaṇena samāgamya tām veda yadi manyase ||3-65-32||
 atha cedipatermātā rājñaścāntaḥpurāttadā |
 jagāma yatra sā bālā brāhmaṇena sahābhavat ||3-65-33||
 tataḥ sudevamānāyya rājamātā viśām pate |
 papraccha bhāryā kasyeyam sutā vā kasya bhāminī ||3-65-34||
 katham ca naṣṭā jñātibhyo bharturvā vāmalocanā |
 tvayā ca viditā vipra kathamevamgatā satī ||3-65-35||
 etadicchāmyaham tvatto jñātum sarvamaśeṣataḥ |
 tattvena hi mamācakṣva pr̄cchāntyā devarūpiṇīm ||3-65-36||
 evamuktastayā rājansudevo dvijasattamah |
 sukhopaviṣṭa ācaṣṭa damayantyā yathātatham ||3-65-37||
 sudeva uvāca |
 vidarbharājo dharmātmā bhīmo bhīmaparākramah |
 suteyam tasya kalyāṇī damayantīti viśrutā ||3-66-1||
 rājā tu naiṣadho nāma vīrasenasuto nalaḥ |
 bhāryeyam tasya kalyāṇī puṇyaślokasya dhīmataḥ ||3-66-2||
 sa vai dyūte jito bhrātrā hṛtarājyo mahīpatih |
 damayantyā gataḥ sārdham na prajñāyata karhicit ||3-66-3||

te vayam damayantyarthe carāmah pṛthivīmimām |
 seyamāśāditā bālā tava putraniveśane ||3-66-4||
 asyā rūpeṇa sadṛśī mānuṣī neha vidyate |
 asyāścaiva bhruvormadhye sahajah pipluruttamah |
 śyāmāyāḥ padmasamkāśo laksito 'ntarhito mayā ||3-66-5||
 malena samvṛto hyasyāstanvabhrēneva candramāḥ |
 cihnabhūto vibhūtyarthamayam dhātrā vinirmitah ||3-66-6||
 pratipatkaluṣevendorlekhā nāti virājate |
 na cāsyā naṣyate rūpam vapurmālasamācitam |
 asamīskṛtamapi vyaktam bhāti kāñcanasamnibham ||3-66-7||
 anena vapuṣā bālā piplunānena caiva ha |
 lakṣiteyam mayā devī pihitō 'gnirivoṣmaṇā ||3-66-8||
 bṛhadaśva uvāca |
 tacchrutvā vacanam tasya sudevasya viśām pate |
 sunandā śodhayāmāsa piplupracchādanam malam ||3-66-9||
 sa malenāpakṛṣṭena piplustasyā vyarocata |
 damayantyāstadā vyabhre nabhasīva niśākaraḥ ||3-66-10||
 piplum dṛṣṭvā sunandā ca rājamātā ca bhārata |
 redundantyau tām pariṣvajya muhūrtamiva tasthatuh |
 utsṛjya bāṣpam śanakai rājamātedamabratvīt ||3-66-11||
 bhaginyā duhitā me 'si piplunānena sūcītā |
 aham ca tava mātā ca rājanyasya mahātmanah |
 sute daśārnādhipateḥ sudāmnaścārudarśane ||3-66-12||
 bhīmasya rājñāḥ sā dattā vīrabāhoraham punah |
 tvam tu jātā mayā dṛṣṭā daśārṇeṣu piturgrhe ||3-66-13||
 yathaiva te piturgeham tathedamapi bhāminī |
 yathaiva hi mamaīsvaryam damayanti tathā tava ||3-66-14||
 tām prahṛṣṭena manasā damayantī viśām pate |
 abhivādyā māturbhaginīmidam vacanamabratvīt ||3-66-15||
 ajñāyamānāpi satī sukhamasmyuṣiteha vai |
 sarvakāmaḥ suvihitā rakṣyamāṇā sadā tvayā ||3-66-16||
 sukhātsukhataro vāso bhaviṣyati na samśayah |
 ciraviproṣṭām mātarmāmanujñātumarhasi ||3-66-17||
 dārakau ca hi me nītau vasatastatra bālakau |
 pitrā vihīnau śokārtau mayā caiva katham nu tau ||3-66-18||

yadi cāpi priyam kim cinmayi kartumihecchasi |
 vidarbhanātumicchāmi sīghram me yānamādiśa ||3-66-19||
 bādhamityeva tāmuktvā hṛṣṭā mātṛśvasā nṛpa |
 guptām balena mahatā putrasyānumate tataḥ ||3-66-20||
 prasthāpayadrājamātā śrimatā naravāhinā |
 yānena bharataśreṣṭha svannapānaparicchadām ||3-66-21||
 tataḥ sā nacirādeva vidarbhanagamacchubhā |
 tām tu bandhujanah sarvah prahṛṣṭah pratyapūjayat ||3-66-22||
 sarvānkuśalino dṛṣṭvā bāndhavāndārakau ca tau |
 mātaram pitaram caiva sarvam caiva sahijanam ||3-66-23||
 devatāḥ pūjayāmāsa brāhmaṇāṁśca yaśasvinī |
 vidhinā pareṇa kalyāṇī damayanti viśām pate ||3-66-24||
 atarpayatsudevam ca gosahasreṇa pārthivah |
 prīto dṛṣṭvaiva tanayām grāmeṇa dravinenā ca ||3-66-25||
 sā vyuṣṭā rajaṇīm tatra piturveśmani bhāminī |
 viśrāntā mātaram rājannidam vacanamabrvit ||3-66-26||
 damayantyuvāca |
 mām cedicchasi jīvantīm mātaḥ satyam bravīmi te |
 naravīrasya vai tasya nalasyānayane yata ||3-67-1||
 bṛhadaśva uvāca |
 damayantyā tathoktā tu sā devī bhṛśaduhkhitā |
 bāṣpeṇa pihitā rājannottaram kiṁcidabrvit ||3-67-2||
 tadavasthām tu tām dṛṣṭvā sarvamantahpuram tadā |
 hāhābhūtamatīvāśidbhṛśam ca praruroda ha ||3-67-3||
 tato bhīmam mahārāja bhāryā vacanamabrvit |
 damayanti tava sutā bhartāramanuśocati ||3-67-4||
 apakṛṣya ca lajjām mām svayamuktavati nṛpa |
 prayatantu tava presyāḥ puṇyaślokasya darsane ||3-67-5||
 tayā pracodito rājā brāhmaṇānvaśavartinaḥ |
 prāsthāpayaddiśah sarvā yatadhvam naladarśane ||3-67-6||
 tato vidarbhanātumicchāmi sīghram me yānamādiśa ||3-67-7||
 atha tānabravīdbhaimī sarvarāṣṭreśvidam vacah |
 bruvadhvam janasamsatsu tatra tatra punah punah ||3-67-8||
 kva nu tvam kitava chittvā vastrārdham prasthito mama |

utsṛjya vipine suptāmanuraktām priyām priya ||3-67-9||
 sā vai yathā samādiṣṭā tatrāste tvatpratikṣinī |
 dāhyamānā bhṛśam bālā vastrārdhenābhisaṁvṛtā ||3-67-10||
 tasyā rudantyāḥ satataṁ tena śokena pārthiva |
 prasādaṁ kuru vai vīra prativākyam dasava ca ||3-67-11||
 etadanyacca vaktavyam kṛpām kuryādyathā mayi |
 vāyunā dhūyamāno hi vanam dahati pāvakah ||3-67-12||
 bhartavyā rakṣanīyā ca patnī hi patinā sadā |
 tannaṣṭamubhayam kasmāddharmajñasya satastava ||3-67-13||
 khyātāḥ prājñāḥ kulīnaśca sānukrośaśca tvam sadā |
 saṁvṛtto niranukrośaḥ śaṅke madbhāgyasamkṣayat ||3-67-14||
 sa kuruṣva maheśvāsa dayām mayi nararśabha |
 ānṛśamṣyam paro dharmastvatta eva hi me śrutam ||3-67-15||
 evam bruvāṇānyadi vah pratibrūyāddhi kaścana |
 sa narah sarvathā jñeyah kaścāsau kva ca vartate ||3-67-16||
 yacca vo vacanam śrutvā brūyatprativaco narah |
 tadādāya vacah kṣipram mamāvedyam dvijottamāḥ ||3-67-17||
 yathā ca vo na jāniyāccarato bhīmaśāsanāt |
 punarāgamanam caiva tathā kāryamatandritaiḥ ||3-67-18||
 yadi vāsau samṛddhaḥ syādyadi vāpyadhano bhavet |
 yadi vāpyarthakāmaḥ syājjñeyamasya cikrīṣitam ||3-67-19||
 evamuktāstvagacchamste brāhmaṇāḥ sarvatodiśam |
 nalām mṛgayitum rājamsthā vyasaninam tadā ||3-67-20||
 te purāṇī sarāṣṭrāṇī grāmāṅghośāmsthāśramān |
 anveṣanto nalām rājannādhijagmurdvijātayah ||3-67-21||
 tacca vākyam tathā sarve tatra tatra viśām pate |
 śrāvayām cakrire vīprā damayantyā yatheritam ||3-67-22||
 bṛhadaśva uvāca |
 atha dīrghasya kālasya parṇādo nāma vai dvijah |
 pratyetya nagaram bhaimīmidam vacanamabrvit ||3-68-1||
 naiśadham mṛgayānena damayanti divāniśam |
 ayodhyām nagarīm gatvā bhāṅgasvarirupasthitāḥ ||3-68-2||
 śrāvitaśca mayā vākyam tvadīyam sa mahājane |
 ṛtuparno mahābhāgo yathoktam varavarṇini ||3-68-3||
 tacchrutvā nābravītkimcidṛtuparno narādhipah |

na ca pāriṣadaḥ kaścidbhāṣyamāṇo mayāsaṅkṛt ||3-68-4||
 anujñātām tu māṁ rājñā vijane kaścidabrahīt |
 ṛtuparṇasya puruṣo bāhuko nāma nāmatāḥ ||3-68-5||
 sūtastasya narendrasya virūpo hrasvabāhukah |
 śīghrayāne sukuśalo mr̄ṣṭakartā ca bhojane ||3-68-6||
 sa viniḥsvasya bahuśo ruditvā ca muhurmuhuḥ |
 kuśalam caiva māṁ pṛṣṭvā paścādidaṁabhāṣata ||3-68-7||
 vaiṣamyamapi samprāptā gopāyanti kulastriyah |
 ātmānamātmanā satyo jitavargā na samśayah |
 rahitā bhartṛbhiścaiva na krudhyanti kadācana ||3-68-8||
 viṣamasthena mūḍhena paribhraṣṭasukhenā ca |
 yatsā tena parityaktā tatra na kroddhumarhati ||3-68-9||
 prāṇayātrāṁ pariprepsoḥ śakunairhṛtavāsasah |
 ādhibhirdahyamānasya śyāmā na kroddhumarhati ||3-68-10||
 satkṛtāsatkṛtā vāpi patīm dṛṣṭvā tathāgatam |
 bhraṣṭarājyam śriyā hīnam śyāmā na kroddhumarhati ||3-68-11||
 tasya tadvacanām śrutvā tvarito 'hamihāgataḥ |
 śrutvā pramāṇam bhavatī rājñaścaiva nivedaya ||3-68-12||
 etacchrutvāśrupūrnākṣī parṇādasya viśām pate |
 damayantī raho 'bhyetya mātaram pratyabhāṣata ||3-68-13||
 ayamartho na samvedyo bhīme mātaḥ kathamcana |
 tvatsaṁnidhau samādeksye sudevaṁ dvijasattamam ||3-68-14||
 yathā na nṛpatirbhīmāḥ pratipadyeta me matam |
 tathā tvayā prayattavyam mama cetpriyamicchasi ||3-68-15||
 yathā cāham samānītā sudevenāśu bāndhavān |
 tenaiva maṅgalenāśu sudevo yātu māciram |
 samānetum nalam mātarayodhyām nagarīmitāḥ ||3-68-16||
 viśrāntam ca tataḥ paścātparṇādām dvijasattamam |
 arcayāmāsa vaidarbī dhanenātīva bhāminī ||3-68-17||
 nale cehāgate vipra bhūyo dāsyāmi te vasu |
 tvayā hi me buhu kṛtam yathā nānyāḥ kariṣyati |
 yadbhartrāham sameṣyāmi śīghrameva dvijottama ||3-68-18||
 evamukto 'rcayitvā tāmāśīrvādaiḥ sumāṅgalaiḥ |
 gr̄hānupayayau cāpi kṛtārthaḥ sa mahāmanāḥ ||3-68-19||
 tataścānāyya tam vipram damayantī yudhiṣṭhira |

abravītsaṁnidhau māturdūhkhaśokasamanvitā ||3-68-20||
 gatvā sudeva nagarīmayodhyāvāsinam nṛpam |
 ṛtuparṇām vaco brūhi patimanyam cikīrṣatī |
 āsthāṣyati punarbhaimī damayantī svayamvaram ||3-68-21||
 tatra gacchanti rājāno rājaputrāśca sarvaśah |
 yathā ca gaṇītaḥ kālah śvobhūte sa bhaviṣyati ||3-68-22||
 yadi sambhāvanīyam te gaccha śīghramarīḍama |
 sūryodaye dvitīyam sā bhartāram varayiṣyati |
 na hi sa jñāyate vīro nalo jīvanmr̄to 'pi vā ||3-68-23||
 evam tayā yathoktaḥ vai gatvā rājānamabrahīt |
 ṛtuparṇām mahārāja sudevo brāhmaṇastadā ||3-68-24||
 bṛhadaśva uvāca |
 śrutiṁ vacaḥ sudevasya ṛtuparṇo narādhipah |
 sāntvayañslakṣṇayā vācā bāhukam pratyabhāṣata ||3-69-1||
 vidiṁbhānyātumicchāmi damadantyāḥ svayamvaram |
 ekāhnā hayatattvajñā manyase yadi bāhuka ||3-69-2||
 evamuktasya kaunteya tena rājñā nalasya ha |
 vyadīryata mano duḥkhātpradadhyaū ca mahāmanāḥ ||3-69-3||
 damayantī bhavedetatkuryādduḥkhena mohitā |
 asmadarthe bhavedvāyamupāyaścintito mahān ||3-69-4||
 nṛśaṁsam bata vaidarbī kartukāmā tapasvinī |
 mayā kṣudreṇa nikṛtā pāpenākṛtabuddhinā ||3-69-5||
 strīsvabhāvaścalo loke mama doṣaśca dārunaḥ |
 syādevamapi kuryātsā vivaśā gatasauhṛdā |
 mama śokena samvignā nairāśyāttanumadhyamā ||3-69-6||
 na caivam karhicittkuryātsāpatyā ca višeṣataḥ |
 yadatra tathyam pathyam ca gatvā vetyāmi niścayam |
 ṛtuparṇasya vai kāmamātmartham ca karomyaham ||3-69-7||
 iti niścītya manasā bāhuko dīnamānasah |
 kṛtāñjaliruvācedamṛtuparṇam narādhipam ||3-69-8||
 pratijānāmi te satyam gamiṣyasi narādhipa |
 ekāhnā puruṣavyāghra vidiṁbhanagarīm nṛpa ||3-69-9||
 tataḥ parīkṣāmaśvānām cakre rājansā bāhukah |
 aśvaśālāmupāgamyā bhāṅgasvarinṛpājñayā ||3-69-10||
 sa tvaryamāṇo bahuśa ṛtuparṇena bāhukah |

adhyagacchatkrśānaśvānsamarthānadhvani kṣamān ||3-69-11||
 tejobalasamāyuktānkulaśilasamanvitān |
 varjitāṁllakṣaṇairhīnaiḥ pṛthuprothānmahāhanūn |
 śuddhāndaśabhirāvartaiḥ sindhujānvātaramhasaḥ ||3-69-12||
 dr̥ṣṭvā tānabravīdrājā kimcitkopasamanvitah |
 kimidam prārhitam kartum pralabdheavyā hi te vayam ||3-69-13||
 kathamalpabalaprāṇā vakṣyantime hayā mama |
 mahānadhvā ca turagairgantavyaḥ kathamīdr̥śaiḥ ||3-69-14||
 bāhuka uvāca |
 ete hayā gamiṣyanti vidarbhānnātra samśayah |
 athānyānmanyase rājanbrūhi kānyojayāmi te ||3-69-15||
 ṛtuparṇa uvāca |
 tvameva hayatattvajñāḥ kuśalaścāsi bāhuka |
 yānmanyase samarthāṁstvam kṣipram tāneva yojaya ||3-69-16||
 bṛhadaśva uvāca |
 tataḥ sadaśvāṁścaturaḥ kulaśilasamanvitān |
 yojayāmāsa kuśalo javayuktānrathe naraḥ ||3-69-17||
 tato yuktam ratham rājā samārohattvarānvitah |
 atha paryapatanhūmau jānubhiste hayottamāḥ ||3-69-18||
 tato naravaraḥ śrīmānnalo rājā viśām pate |
 sāntvayāmāsa tānaśvāṁstejobalasamanvitān ||3-69-19||
 raśmibhiśca samudyamya nalo yātumiyeṣa saḥ |
 sūtamāropya vārṣneyam javamāsthāya vai param ||3-69-20||
 te codyamānā vidhinā bāhukena hayottamāḥ |
 samutpeturivākāśam rathinam mohayanniva ||3-69-21||
 tathā tu dr̥ṣṭvā tānaśvānvahato vātaramhasaḥ |
 ayodhyādhipatirdhīmānvismayam paramam yayau ||3-69-22||
 rathaghoṣam tu tam śrutvā hayasamgrahaṇam ca tat |
 vārṣneyaścintayāmāsa bāhukasya hayajñatām ||3-69-23||
 kiṁ nu syānmātalirayam devarājasya sārathiḥ |
 tathā hi lakṣaṇam vīre bāhuke dr̥syate mahat ||3-69-24||
 śālihotro 'tha kiṁ nu syāddhayānām kulatattvavit |
 mānuṣam samanuprāpto vāpuḥ paramaśobhanam ||3-69-25||
 utāho svidbhavedrājā nalaḥ parapuramjayaḥ |
 so 'yam nṛpatirāyāta ityevam samacintayat ||3-69-26||

atha vā yām nalo veda vidyām tāmeva bāhukah |
 tulyam hi lakṣaye jñānam bāhukasya nalasya ca ||3-69-27||
 api cedam vayastulyamasya manye nalasya ca |
 nāyam nalo mahāvīryastadvidyastu bhaviṣyati ||3-69-28||
 pracchannā hi mahātmānaścaranti pṛthivīmimām |
 daivena vidhinā yuktāḥ śāstroktaiśca virūpanāiḥ ||3-69-29||
 bhavettu matibhedo me gātravairūpyatām prati |
 pramāṇātparihīnastu bhavediti hi me matiḥ ||3-69-30||
 vayaḥpramāṇam tattulyam rūpeṇa tu viparyayaḥ |
 nalam sarvaguṇairyuktam manye bāhukamantataḥ ||3-69-31||
 evam vicārya bahuśo vārṣneyaḥ paryacintayat |
 hṛdayena mahārāja puṇyaślokasya sārathiḥ ||3-69-32||
 ṛtuparṇastu rājendra bāhukasya hayajñatām |
 cintayanmumude rājā sahavārṣneyasārathiḥ ||3-69-33||
 balam vīryam tathotsāham hayasamgrahaṇam ca tat |
 param yatnam ca samprekṣya parām mudamavāpa ha ||3-69-34||
 bṛhadaśva uvāca |
 sa nadīḥ parvatāṁścaiva vanāni ca sarāṁsi ca |
 acireṇāticakrāma khecarah khe caranniva ||3-70-1||
 tathā prayāte tu rathe tadā bhāṅgasvarirnṛpah |
 uttariyamathāpaśyadbhraṣṭam parapuramjayaḥ ||3-70-2||
 tataḥ sa tvaramāṇastu paṭe nipatite tadā |
 grahiṣyāmīti tam rājā nalamāha mahāmanāḥ ||3-70-3||
 nigṛhṇīṣva mahābuddhe hayānetānmahājavān |
 vārṣneyo yāvadetam me paṭamānayatāmiti ||3-70-4||
 nalastam pratyuvācātha dūre bhraṣṭah paṭastava |
 yojanam samatikrānto na sa śakyastvayā punah ||3-70-5||
 evamukte nalenātha tadā bhāṅgasvarirnṛpah |
 āśasāda vane rājanphalavantam bibhītakam ||3-70-6||
 tam dr̥ṣṭvā bāhukam rājā tvaramāṇo 'bhyabhāṣata |
 mamāpi sūta paśya tvam samkhyāne paramam balam ||3-70-7||
 sarvah sarvam na jānāti sarvajño nāsti kaścana |
 naikatra pariniṣṭhāsti jñānasya puruṣe kvacit ||3-70-8||
 vṛkṣe 'sminyāni parṇāni phalānyapi ca bāhuka |
 patitāni ca yānyatra tatraikamadhikam śatam |

ekapatrādhikam patram phalamekam ca bāhuka ||3-70-9||
 pañca koṭyo 'tha patrāṇām dvayorapi ca sākhayoh |
 pracinuhasya sākhe dve yāscāpyanyāḥ praśākhikāḥ |
 ābhyaṁ phalasahasre dve pañconam śatameva ca ||3-70-10||
 tato rathādavaplutya rājānam bāhuko 'bravīt |
 parokṣamiva me rājankatthase śatrukarśana ||3-70-11||
 atha te gaṇite rājanvidyate na parokṣatā |
 pratyakṣam te mahārāja gaṇayiṣye bibhitakam ||3-70-12||
 aham hi nābhijānāmi bhavedevam na veti ca |
 samkhyāsyāmi phalānyasya paṣyataste janādhīpa |
 muhūrtamiva vāṛṣṇeyo raśmīnyacchatu vājinām ||3-70-13||
 tamabravīnnṛpah sūtam nāyam kālo vilambitum |
 bāhukastvabravīdenam param yatnam samāsthitaḥ ||3-70-14||
 pratikṣasva muhūrtam tvamatha vā tvarate bhavān |
 esa yāti śivāḥ panthā yāhi vāṛṣṇeyasārathiḥ ||3-70-15||
 abravīdṛtuparṇastam sāntvayankurunandana |
 tvameva yantā nānyo 'sti pṛthivyāmapi bāhuka ||3-70-16||
 tvatkṛte yātumicchāmi vidarbhānhayakovida |
 śaraṇam tvām prapanno 'smi na vighnam kartumarhasi ||3-70-17||
 kāmam ca te karisyāmi yanmām vakṣyasi bāhuka |
 vidarbhan्यadi yātvādyā sūryam darśayitāsi me ||3-70-18||
 athābravīdbāhukastam samkhyāyemam bibhitakam |
 tato vidarbhan्यāsyāmi kuruṣvedam vaco mama ||3-70-19||
 akāma iva tam rājā gaṇayasvetyuvāca ha |
 so 'vatīrya rathāttūrṇam śatayāmāsa tam drumam ||3-70-20||
 tataḥ sa vismayāviṣṭo rājānamidamabratvīt |
 gaṇayitvā yathoktāni tāvantyeva phalāni ca ||3-70-21||
 atyadbhutamidam rājandṛṣṭavānasmi te balam |
 śrotumicchāmi tām vidyām yathaitajjñāyate nr̥pa ||3-70-22||
 tamuvāca tato rājā tvarito gamane tadā |
 viddhyakṣahṛdayajñām mām samkhyāne ca viśāradam ||3-70-23||
 bāhukastamuvācātha dehi vidyāmimām mama |
 matto 'pi cāsvahṛdayam gṛhāṇa puruṣarṣabha ||3-70-24||
 ṛtuparṇastato rājā bāhukam kāryagauravāt |
 hayajñānasya lobhācca tathetyevābravīdvacah ||3-70-25||

yatheṣṭam tvam gṛhāṇedamakṣānām hṛdayam param |
 nikṣepo me 'svahṛdayam tvayi tiṣṭhatu bāhuka |
 evamuktvā dadau vidyāmṛtuparṇo nalāya vai ||3-70-26||
 tasyākṣahṛdayajñasya śarīrānniḥṣṭaḥ kalih |
 karkotakaviṣam tīkṣṇam mukhātsatata mudvaman ||3-70-27||
 kalestasya tadārtasya sāpāgnih sa viniḥṣṭaḥ |
 sa tena karśito rājā dīrghakālamanātmavān ||3-70-28||
 tato viśavimuktātmā svarūpamakarotkaliḥ |
 tam śaptumaicchatkupito niṣadḥādhipatirnalah ||3-70-29||
 tamuvāca kalirbhīto vepamānah kṛtāñjalih |
 kopam samyaccha nr̥pate kīrtim dāsyāmi te parām ||3-70-30||
 indrasenasya jananī kūpitā māśapatpurā |
 yadā tvayā parityaktā tato 'ham bhṛśapīḍitah ||3-70-31||
 avasam tvayi rājendra suduḥkhamaparājita |
 viṣena nāgarājasya dāhyamāno divāniśam ||3-70-32||
 ye ca tvām manujā loke kīrtayiṣyantyatandritāḥ |
 matprasūtam bhayam teṣām na kadācidbhavisyati ||3-70-33||
 evamukto nalo rājā nyayacchatkopamātmanah |
 tato bhītaḥ kalih kṣipram praviveśa bibhitakam |
 kalistvanyena nādṛṣyatkathayannaiṣadhena vai ||3-70-34||
 tato gatajvaro rājā naiṣadhaḥ paravīrahā |
 sampranaṣṭe kalau rājansamkhyāyātha phalānyuta ||3-70-35||
 mudā paramayā yuktastejasā ca pareṇa ha |
 rathamāruhya tejasvī prayayau javanairhayaiḥ |
 bibhitakaścāpraśastaḥ samvīttah kalisamśrayat ||3-70-36||
 hayottamānutpatato dvijāniva punah punah |
 nalaḥ samcodayāmāsa prahṛṣṭenāntarātmanā ||3-70-37||
 vidarbhabhimukho rājā prayayau sa mahāmanah |
 nale tu samatikrānte kalirapyagamadgṛhān ||3-70-38||
 tato gatajvaro rājā nalo 'bhūtprthivipate |
 vimuktaḥ kalinā rājanrūpamātraviyojitaḥ ||3-70-39||
 bṛhadaśva uvāca |
 tato vidarbhanśamprāptam sāyāhne satyavikramam |
 ṛtuparṇam janā rājñe bhīmāya pratyavedayan ||3-71-1||
 sa bhīmavacanādrājā kuṇḍinam prāviśatpuram |

nādayanrathaghoseṇa sarvāḥ sopadiśo daśa ||3-71-2||
 tatastam rathanirghoṣam nalāśvāstatra śuśruvuḥ |
 śrutvā ca samahṛṣyanta pureva nalasamnidhau ||3-71-3||
 damayantī ca śuśrāva rathaghosam nalasya tam |
 yathā meghasya nadato gambhīram jaladāgame ||3-71-4||
 nalena samgrhīteṣu pureva nalavājiṣu |
 sadṛśam rathanirghoṣam mene bhaiṁī tathā hayāḥ ||3-71-5||
 prāśādasthāśca śikhinah śālāsthāścaiva vāraṇāḥ |
 hayāśca śuśruvustatra rathaghosam mahīpateḥ ||3-71-6||
 te śrutvā rathanirghosam vāraṇāḥ śikhinastathā |
 prāṇedurunmukhā rājanmeghodayamivekṣya ha ||3-71-7||
 damayantyuvāca |
 yathāsau rathanirghosah pūrayanniva medinīm |
 mama hlādayate ceto nala eṣa mahīpatih ||3-71-8||
 adya candrābhavaktram tam na paśyāmi nalam yadi |
 asamkhyeyaguṇam vīram vinaśiṣyāmyasamśayam ||3-71-9||
 yadi vai tasya vīrasya bāhvornādyāhamantaram |
 praviśāmi sukhasparśam vinaśiṣyāmyasamśayam ||3-71-10||
 yadi māṁ meghanirghoṣo nopagacchati naiṣadhah |
 adya cāmīkaraprakhyo vinaśiṣyāmyasamśayam ||3-71-11||
 yadi māṁ simhavikrānto mattavāraṇavāraṇah |
 nābhigacchati rājendro vinaśiṣyāmyasamśayam ||3-71-12||
 na smarāmyanṛtam kim cinna smarāmyanupākṛtam |
 na ca paryuṣitam vākyam svaireṣvapi mahātmanah ||3-71-13||
 prabhuḥ kṣamāvānvīraśca mṛdurdānto jitendriyah |
 raho 'nīcānuvartī ca klībavanmama naiṣadhah ||3-71-14||
 gunāmstasya smarantyā me tatparāyā divāniśam |
 hṛdayam dīryata idam śokātpriyavinākṛtam ||3-71-15||
 bṛhadaśva uvāca |
 evam vilapamānā sā naṣṭasamjñeva bhārata |
 āruroha mahadveśma punyaślokadidṛksayā ||3-71-16||
 tato madhyamakakṣayām dadarśa rathamāsthitham |
 ṛtuparṇam mahīpālam sahavārṣneyabāhukam ||3-71-17||
 tato 'vatīrya vārṣneyo bāhukaśca rathottamāt |
 hayāmstānavamucyātha sthāpayāmāsatū ratham ||3-71-18||

so 'vatīrya rathopasthādṛtuparṇo narādhipah |
 upatasthe mahārāja bhīmam bhīmaparākramam ||3-71-19||
 tam bhīmāḥ pratijagrāha pūjayā parayā tataḥ |
 akasmātsahasā prāptam strīmantram na sma vindati ||3-71-20||
 kim kāryam svāgatam te 'stu rājñā pṛṣṭaśca bhārata |
 nābhijajñe sa nṛpatirduhitrarthe samāgatam ||3-71-21||
 ṛtuparṇo 'pi rājā sa dhīmānsatyaparākramah |
 rājānam rājaputram vā na sma paśyati kamcana |
 naiva svayamvarakathām na ca viprasamāgamam ||3-71-22||
 tato vigaṇayanrājā manasā kosalādhipah |
 āgato 'smītyuvācainam bhavantamabhivādakah ||3-71-23||
 rājāpi ca smayanbhīmo manasābhivicintayat |
 adhikam yojanaśatam tasyāgamanakāraṇam ||3-71-24||
 grāmānbahūnatikramya nādhyagacchadyathātatham |
 alpakāryam vinirdiṣṭam tasyāgamanakāraṇam ||3-71-25||
 naitadevam sa nṛpatistam satkṛtya vyasarjayat |
 viśrāmyatāmiti vadanklānto 'sīti punaḥ punaḥ ||3-71-26||
 sa satkṛtaḥ prahṛṣṭātmā prītaḥ prītena pārthivah |
 rājapreṣyairanugato diṣṭam veśma samāviśat ||3-71-27||
 ṛtuparṇe gate rājanvārṣneyasahite nṛpe |
 bāhuko rathamāsthāya rathaśālāmupāgamat ||3-71-28||
 sa mocayitvā tānaśvānparicārya ca śāstrataḥ |
 svayaṁ caitānsamāśvāsyā rathopastha upāviśat ||3-71-29||
 damayantī tu śokārtā dṛṣṭvā bhāṅgasvarim nṛpam |
 sūtāputram ca vārṣneyam bāhukam ca tathāvidham ||3-71-30||
 cintayāmāsa vaidarbhi kasyaiṣa rathanisvanah |
 nalasyeva mahānāśinna ca paśyāmi naiṣadham ||3-71-31||
 vārṣneyena bhavennūnam vidyā saivopaśiksītā |
 tenāsyā rathanirghoṣo nalasyeva mahānabhūt ||3-71-32||
 āho svidṛtuparṇo 'pi yathā rājā nalastathā |
 tato 'yam rathanirghoṣo naiṣadhasyeva lakṣyate ||3-71-33||
 evam vitarkayitvā tu damayantī viśām pate |
 dūtim prasthāpayāmāsa naiṣadhānveṣaṇe nṛpa ||3-71-34||
 damayantyuvāca |
 gaccha keśini jānīhi ka eṣa rathavāhakah |

upavisto rathopasthe vikṛto hrasvabāhukāḥ ||3-72-1||
 abhyetya kuśalam bhadre mṛḍupūrvam samāhitā |
 prccchethāḥ puruṣam hyenam yathātattvamanindite ||3-72-2||
 atra me mahatī śaṅkā bhavedeṣa nalo nṛpaḥ |
 tathā ca me manastuṣṭirhṛdayasya ca nirvṛtiḥ ||3-72-3||
 brūyāścainam kathānte tvam parṇādavacanam yathā |
 prativākyam ca suśroni budhyethāstvamanindite ||3-72-4||
 bṛhadaśva uvāca |
 evam samāhitā gatvā dūtī bāhukamabratī |
 damayantyapi kalyāṇī prāśādasthānvavaikṣata ||3-72-5||
 keśinyuvāca |
 svāgatam te manusyendra kuśalam te bravīmyaham |
 damayantyā vacah sādhu nibodha puruṣarśabha ||3-72-6||
 kadā vai prasthitā yūyam kimarthamiha cāgatāḥ |
 tattvam brūhi yathānyāyam vaidarbhi śrotumicchatī ||3-72-7||
 bāhuka uvāca |
 śrutaḥ svayamvaro rājñā kausalyena yaśasvinā |
 dvitīyo damayantyā vai śvobhūta iti bhāmini ||3-72-8||
 śrutvā tam prasthito rājā śatayojanayāyibhiḥ |
 hayairvātajavairmukhyairahamasya ca sārathiḥ ||3-72-9||
 keśinyuvāca |
 atha yo 'sau trītyo vah sa kutaḥ kasya vā punah |
 tvam ca kasya katham cedam tvayi karma samāhitam ||3-72-10||
 bāhuka uvāca |
 punyaślokasya vai sūto vāṛṣṇeya iti viśrutaḥ |
 sa nale vidrute bhadre bhāṅgasvarimupasthitah ||3-72-11||
 ahamapyaśvakuśalah sūdatve ca suniṣṭhitah |
 ṛtuparṇena sārathyē bhojane ca vṛtaḥ svayam ||3-72-12||
 keśinyuvāca |
 atha jānāti vāṛṣṇeyah kva nu rājā nalo gataḥ |
 kathamcittvayi vaitena kathitam syāttu bāhuka ||3-72-13||
 bāhuka uvāca |
 ihaiva putrau nikṣipyā nalasyāśubhakarmaṇah |
 gatastato yathākāmam naiṣa jānāti naiṣadham ||3-72-14||
 na cānyaḥ puruṣaḥ kaścinnalam vetti yaśasvini |

gūḍhaścarati loke 'sminnaṣtarūpo mahipatiḥ ||3-72-15||
 ātmāiva hi nalam vetti yā cāsyā tadanantarā |
 na hi vai tāni liṅgāni nalam śāṁsanti karhicit ||3-72-16||
 keśinyuvāca |
 yo 'sāvayodhyāṁ prathamam gatavānbrāhmaṇastadā |
 imāni nārīvākyāni kathayānah punah punah ||3-72-17||
 kva nu tvam kitava chittvā vastrārdham prasthito mama |
 utsṛjya vipine suptāmanuraktāṁ priyāṁ priya ||3-72-18||
 sā vai yathā samādiṣṭā tatrāste tvatpratīkṣinī |
 dāhyamānā divārātram vastrārdhenābhisaṁvṛtā ||3-72-19||
 tasyā rudantyāḥ satatam tena duḥkhena pārthiva |
 prasādām kuru vai vīra prativākyam prayaccha ca ||3-72-20||
 tasyāstatpriyamākhyānam prabравīhi mahāmate |
 tadeva vākyam vaidarbhi śrotumicchatyaninditā ||3-72-21||
 etacchrutvā prativacastasya dattam tvayā kila |
 yatpurā tatpunastvatto vaidarbhi śrotumicchatī ||3-72-22||
 bṛhadaśva uvāca |
 evamuktasya keśinyā nalasya kurunandana |
 hṛdayam vyathitam cāśidaśrupūrṇe ca locane ||3-72-23||
 sa nigṛhyātmano duḥkham dāhyamāno mahipatiḥ |
 bāśpasamāḍigdhayā vācā punarevedamabratī ||3-72-24||
 vaiśamyamapi samprāptā gopāyanti kulastriyah |
 ātmānamātmanā satyo jitavargā na samśayah ||3-72-25||
 rahitā bhartṛbhiścaiva na krudhyanti kadācana |
 prāṇāṁścāritrakavacā dhārayantīha satstriyah ||3-72-26||
 prāṇayātrāṁ pariprepsoḥ śakunairhṛtavāsasah |
 ādhibhirdāhyamānasya śyāmā na kroddhumarhati ||3-72-27||
 satkṛtāsatkṛtā vāpi patim dṛṣṭvā tathāgatam |
 bhraṣṭarājyam śriyā hīnam kṣudhitam vyasanāplutam ||3-72-28||
 evam bruvānastadvākyam nalaḥ paramaduḥkhitaḥ |
 na bāśpamaśakatsoḍhum praruroda ca bhārata ||3-72-29||
 tataḥ sā keśinī gatvā damayantyai nyavedayat |
 tatsarvam kathitam caiva vikāram caiva tasya tam ||3-72-30||
 bṛhadaśva uvāca |
 damayantī tu tacchrutvā bhṛśam śokaparāyanā |

śāṅkamānā nalām tam vai keśinīmidamabравit ||3-73-1||
 gaccha keśini bhūyastvam parīkṣām kuru bāhuke |
 ābruvāṇā samīpasthā caritānyasya lakṣaya ||3-73-2||
 yadā ca kiṃcitkuryātsa kāraṇam tatra bhāmini |
 tatra samceṣṭamānasya samṛakṣyam te viceṣṭitam ||3-73-3||
 na cāsyā pratibandhena deyo 'gnirapi bhāmini |
 yācate na jalām deyam samyagatvaramāṇayā ||3-73-4||
 etatsarvam samikṣya tvam̄ caritam̄ me nivedaya |
 yaccānyadapi paśyethāstaccākhyeyam̄ tvayā mama ||3-73-5||
 damayantyaivamuktā sā jagāmāthāśu keśinī |
 niśāmya ca hayajñasya lingāni punarāgamat ||3-73-6||
 sā tatsarvam yathāvṛttam̄ damayantyai nyavedayat |
 nimittam yattadā dṛṣṭam bāhuke divyamānuṣam ||3-73-7||
 keśinyuvāca |
 dṛḍham̄ śucyupacāro 'sau na mayā mānuṣah kvacit |
 dṛṣṭapūrvah̄ śruto vāpi damayanti tathāvidhah̄ ||3-73-8||
 hrasvamāsādya samcāram nāsau vinamate kvacit |
 tam tu dṛṣṭvā yathāsaṅgamutsarpati yathāsukham |
 samkāte 'pyasya sumahadvivaram jāyate 'dhikam ||3-73-9||
 ṛtuparnasya cārthāya bhojanīyamanekaśah |
 preśitam tatra rājñā ca māṁsam subahu pāśavam ||3-73-10||
 tasya prakṣālanārthāya kumbhastatropakalpitah |
 sa tenāvekṣitah kumbhah̄ pūrṇa evābhavattadā ||3-73-11||
 tataḥ prakṣālanam kṛtvā samadhiśryta bāhukah |
 trṇamuṣṭim̄ samādāya āvidhyainam̄ samādadhat ||3-73-12||
 atha prajvalitastatra sahasā havyavāhanaḥ |
 tadadbhutatamam dṛṣṭvā vismitāhamihāgatā ||3-73-13||
 anyacca tasminsumahadāścaryam lakṣitam̄ mayā |
 yadagnimapi samspṛṣya naiva dahyatyasau śubhe ||3-73-14||
 chandena codakam tasya vahatyāvarjitam̄ drutam |
 atīva cānyatsumahadāścaryam dṛṣṭavatyaham ||3-73-15||
 yatsa puṣpāṇyupādāya hastābhyām mamṛde śanaiḥ |
 mr̄dyamānāni pāṇibhyām tena puṣpāṇi tānyatha ||3-73-16||
 bhūya eva sugandhīni hr̄ṣitāni bhavanti ca |
 etānyadbhutakalpāni dṛṣṭvāham̄ drutamāgatā ||3-73-17||

bṛhadaśva uvāca |
 damayantī tu tacchrutvā puṇyaślokasya ceṣṭitam |
 amanyata nalām prāptam karmaceṣṭābhisūcitam ||3-73-18||
 sā śāṅkamānā bhartāram nalām bāhukarūpinam |
 keśinīm̄ ślakṣṇayā vācā rudati punarabравit ||3-73-19||
 punargaccha pramattasya bāhukasyopasamāskṛtam |
 mahānasācchṛtam māṁsam samādāyaihi bhāmini ||3-73-20||
 sā gatvā bāhuke vyagre tanmāṁsamapakṛṣya ca |
 atyusñameva tvaritā tatkṣaṇam priyakāriṇī |
 damayantyai tataḥ prādātkeśinī kurunandana ||3-73-21||
 socitā nalasiddhasya māṁsasya bahuśah̄ purā |
 prāśya matvā nalām sūdam̄ prākrośadbhṛśaduhkhitā ||3-73-22||
 vaiklavyam̄ ca param̄ gatvā praksālyya ca mukham̄ tataḥ |
 mithunam̄ preśayāmāsa keśinyā saha bhārata ||3-73-23||
 indrasenām̄ saha bhrātrā samabhijñāya bāhukah̄ |
 abhidrutyā tato rājā pariṣvajyāṇikamānayat ||3-73-24||
 bāhukastu samāsādya sutau surasutopamau |
 bhṛśam̄ duḥkhaparītātmā sasvaram̄ prarudoda ha ||3-73-25||
 naiṣadho darśayitvā tu vikāramasakṛttadā |
 utsṛjya sahasā putrau keśinīmidamabравit ||3-73-26||
 idam susadṛśam̄ bhadre mithunam̄ mama putrayoh |
 tato dṛṣṭvāiva sahasā bāśpamutsṛṭavānaham ||3-73-27||
 bahuśah̄ sampatantim̄ tvām̄ janah̄ śāṅketa doṣataḥ |
 vayam̄ ca deśātithayo gaccha bhadre namo 'stu te ||3-73-28||
 bṛhadaśva uvāca |
 sarvam̄ vikāram dṛṣṭvā tu puṇyaślokasya dhīmataḥ |
 āgatya keśinī kṣipram̄ damayantyai nyavedayat ||3-74-1||
 damayantī tato bhūyah̄ preśayāmāsa keśinīm |
 mātuḥ sakāśam̄ duḥkhārtā nalaśāṅkāsamutsukā ||3-74-2||
 parīkṣito me bahuśo bāhuko nalaśāṅkayā |
 rūpe me samśayastvekaḥ svayamicchāmi veditum ||3-74-3||
 sa vā praveśyatām mātarmām vānujjñātumarhasi |
 veditām vātha vājñātām piturme samvidhīyatām ||3-74-4||
 evamuktā tu vaidarbhyā sā devī bhīmamabравit |
 duhitustamabhiprāyamanvajānācca pārthivah̄ ||3-74-5||

sā vai pitrābhyanujñātā mātrā ca bharatarśabha |
 nalām praveśayāmāsa yatra tasyāḥ pratiśrayah ||3-74-6||
 tam tu dṛṣṭvā tathāyuktam̄ damayantī nalām tadā |
 tīvraśokasamāviṣṭā babhūva varavarṇī ||3-74-7||
 tataḥ kāṣāyavasanā jaṭilā malapañkinī |
 damayantī mahārāja bāhukam̄ vākyamabравit ||3-74-8||
 dṛṣṭapūrvastvayā kaścidharmajño nāma bāhuka |
 suptāmutṣṭjya vipine gato yaḥ puruṣaḥ striyam ||3-74-9||
 anāgasam̄ priyām bhāryām vijane śramamohitām |
 apahāya tu ko gacchetpuṇyaślokamṛte nalām ||3-74-10||
 kim̄ nu tasya mayā kāryamaparāddham̄ mahipateḥ |
 yo māmutṣṭjya vipine gatavānnidrayā hṛtām ||3-74-11||
 sākṣāddevānapāhāya vṛto yaḥ sa mayā purā |
 anuvratām sābhikāmām̄ putriṇīm tyaktavānkatham ||3-74-12||
 agnau pāṇigṛhitām ca hamsānām vacane sthitām |
 bhariṣyāmiti satyam̄ ca pratiśrutya kva tadgatam ||3-74-13||
 damayantyā bruvantyāstu sarvametadarimḍama |
 śokajam̄ vāri netrābhyāmasukham̄ prāsravadbahu ||3-74-14||
 atīva kṛṣṇatārābhyām raktaṇtābhyām jalām tu tat |
 parisravannalo dṛṣṭvā śokārta idamabравit ||3-74-15||
 mama rājyam̄ pranaṣṭam̄ yannāham̄ tatkr̄tavānsvayam |
 kalinā tatkr̄tam̄ bhīru yacca tvāmahamatyajam ||3-74-16||
 tvayā tu dharmabhṛcchreṣṭhe śāpenābhihataḥ purā |
 vanasthayā duḥkhitayā śocantyā mām vivāsasam ||3-74-17||
 sa maccharire tvacchāpāddhyamāno 'vasatkaliḥ |
 tvacchāpadagdhāḥ satataṁ so 'gnāviva samāhitah ||3-74-18||
 mama ca vyavasāyena tapasā caiva nirjitaḥ |
 duḥkhasyāntena cānena bhavitavyam̄ hi nau śubhe ||3-74-19||
 vimucya mām gataḥ pāpaḥ sa tato 'hamihāgataḥ |
 tvadartham vipulaśroni na hi me 'nyatprayojanam ||3-74-20||
 katham nu nārī bhartāramanuraktamanuvratam |
 utsṭjya varayedanyam̄ yathā tvam̄ bhīru karhicit ||3-74-21||
 dūtāścaranti pṛthivīm kṛtsnam̄ nṛpatiśāsanāt |
 bhaimī kila sma bhartāram dvitīyam̄ varayiṣyati ||3-74-22||
 svairavṛttā yathākāmamanurūpamivātmanah |

śrutvaiva caivam tvarito bhāṅgasvarirupasthitah ||3-74-23||
 damayantī tu tacchrutvā nalasya paridevitam |
 prāñjalirvepamānā ca bhītā vacanamabравit ||3-74-24||
 damayantyuvāca |
 na māmarhasi kalyāṇa pāpena pariśāṅkitum |
 mayā hi devānuteṣṭjya vṛtastvam niṣadhadhipa ||3-75-1||
 tavābhigamanārtham tu sarvato brāhmaṇā gatāḥ |
 vākyāni mama gāthābhiringāyamānā diśo daśa ||3-75-2||
 tatastvām brāhmaṇo vidvānparnādo nāma pārthiva |
 abhyagacchatkosalāyāmṛtuparṇaniveśane ||3-75-3||
 tena vākye hṛte samyakprativākye tathāhṛte |
 upāyo 'yam mayā dṛṣṭo naiṣadhanayane tava ||3-75-4||
 tvāmr̄te na hi loke 'nya ekāhnā pṛthivīpate |
 samartha yojanaśatam̄ gantumaśvairnarādhipa ||3-75-5||
 tathā cemau mahipāla bhaje 'ham̄ caraṇau tava |
 yathā nāsatkr̄tam̄ kim̄ cinmanasāpi carāmyaham ||3-75-6||
 ayam̄ carati loke 'sminbhūtasākṣī sadāgatiḥ |
 eṣa muñcatu me prāñānyadi pāpam̄ carāmyaham ||3-75-7||
 tathā carati tigmāṁsuḥ pareṇa bhuvanam̄ sadā |
 sa vimuñcatu me prāñānyadi pāpam̄ carāmyaham ||3-75-8||
 candramāḥ sarvabhūtānāmantāścarati sākṣivat |
 sa vimuñcatu me prāñānyadi pāpam̄ carāmyaham ||3-75-9||
 ete devāstrayah kṛtsnam̄ trailokyam̄ dhārayanti vai |
 vibruvantu yathāsatyamete vādyā tyajantu mām ||3-75-10||
 evamukte tato vāyurantariksādabhāṣata |
 naiṣā kṛtavatī pāpam̄ nala satyam̄ bravīmi te ||3-75-11||
 rājañśilanidhiḥ sphīto damayantyā surakṣitah |
 sākṣīṇo rakṣiṇāścāsyā vayam̄ trīṇparivatsarān ||3-75-12||
 upāyo vihitaścāyam̄ tvadarthamatulo 'nayā |
 na hyekāhnā śatam̄ gantā tvadr̄te 'nyaḥ pumāniha ||3-75-13||
 upapannā tvayā bhaimī tvam̄ ca bhaimyā mahipate |
 nātra śāṅkā tvayā kāryā samgaccha saha bhāryayā ||3-75-14||
 tathā bruvati vāyau tu puṣpavṛṣṭih̄ papāta ha |
 devadundubhayo nedurvavau ca pavanaḥ śivah ||3-75-15||
 tadadbhutatamam̄ dṛṣṭvā nalo rājātha bhārata |

damayantyām viśāṅkām tām vyapākarṣadariṁdamah ||3-75-16||
 tatastadvastramarajah prāvṛṇodvasudhādhipah |
 saṁsmṛtya nāgarājānam tato lebhe vapuh svakam ||3-75-17||
 svarūpiṇam tu bhartāram dṛṣṭvā bhīmasutā tada |
 prākrośaduccairālingya puṇyaślokamaninditā ||3-75-18||
 bhaimīmapi nalo rājā bhrājamāno yathā purā |
 sasvaje svasutau cāpi yathāvatpratyānandata ||3-75-19||
 tataḥ svorasi vinyasya vaktram tasya śubhānanā |
 parītā tena duḥkhena niśāvāsāyatekṣaṇā ||3-75-20||
 tathaiva maladigdhāngī pariṣvajya śucismitā |
 suciram puruṣavyāghram tāsthau sāśrupariplutā ||3-75-21||
 tataḥ sarvam yathāvṛttam damayantyā nalasya ca |
 bhīmāyākathayatprītyā vaidarbhyā jananī nṛpa ||3-75-22||
 tato 'bravīnmaḥrājaḥ kṛtaśaucamaham nalam |
 damayantyā sahopetam kālyam draṣṭā sukhośitam ||3-75-23||
 tatastau sahitau rātrīm kathayantu purātanam
 vane vicaritam sarvamūṣaturmuditau nṛpa ||3-75-24||
 sa caturthe tato varṣe samgamyā saha bhāryayā |
 sarvakāmaiḥ susiddhārtho labdhavānparamām mudam ||3-75-25||
 damayantyāpi bhartāramavāpyāpyāyitā bhṛśam |
 ardhasamjātasasyeva toyam prāpya vasumdhara ||3-75-26||
 saivam sametya vyapanītatandrī | sāntajvara harṣavivṛddhasattvā |
 rarāja bhaimī samavāptakāmā | sītāṁśunā rātririvoditena ||3-75-27||
 bṛhadaśva uvāca |
 atha tām vyuṣito rātrīm nalo rājā svalamkṛtaḥ |
 vaidarbhyā sahitah kālyam dadarśa vasudhādhipam ||3-76-1||
 tato 'bhivādayāmāsa prayataḥ śvaśuram nalaḥ |
 tasyānu damayantī ca vavande pitaram śubhā ||3-76-2||
 tam bhīmaḥ pratijagrāha putravatparayā mudā |
 yathārham pūjayitvā tu samāvāsayata prabhuh |
 nalena sahitām tatra damayantīm pativrataṁ ||3-76-3||
 tāmarhaṇām nalo rājā pratigṛhya yathāvidhi |
 paricaryām svakām tasmai yathāvatpratyavedayat ||3-76-4||
 tato babhūva nagare sumahānharṣanisvanah |
 janasya samprahṛṣṭasya nalam dṛṣṭvā tathāgatam ||3-76-5||

aśobhayacca nagaram patākādhvajamālinam |
 siktasam̄mṛṣṭapuṣpādhyā rājamārgāḥ kṛtāstadā ||3-76-6||
 dvāri dvāri ca paurāṇām puṣpabhaṅgah prakalpitah |
 arcitāni ca sarvāṇi devatāyatanāni ca ||3-76-7||
 ṛtuparṇo 'pi śuśrāva bāhukacchadminam nalam |
 damayantyā samāyuktam jahre ca narādhipah ||3-76-8||
 tamānāyya nalo rājā kṣamayāmāsa pārthivam |
 sa ca tam kṣamayāmāsa hetubhirbuddhisam̄mataḥ ||3-76-9||
 sa satkṛto mahipālo naiṣadham vismayānvitah |
 diṣṭyā sameto dāraiḥ svairbhavāṇyabhyānandata ||3-76-10||
 kaccittu nāparādham te kṛtavānasmi naiṣadha |
 ajñātavāsam vasato madgrhe niṣadhādhipa ||3-76-11||
 yadi vā buddhipūrvāṇi yadyabuddhāni kānicit |
 mayā kṛtānyakāryāṇi tāni me kṣantumarhasi ||3-76-12||
 nala uvāca |
 na me 'parādham kṛtavāmstvam svalpamapi pārthiva |
 kṛte 'pi ca na me kopah kṣantavyam hi mayā tava ||3-76-13||
 pūrvam hyasi sakha me 'si sambandhī ca narādhipa |
 ata ūrdhvam tu bhūyastvam prītimāhartumarhasi ||3-76-14||
 sarvakāmaiḥ suvihitah sukhamasmyuṣitastvayi |
 na tathā svagṛhe rājanyathā tava gṛhe sadā ||3-76-15||
 idam caiva hayajñānam tvadiyam mayi tiṣṭhati |
 tadupākartumicchāmi manyase yadi pārthiva ||3-76-16||
 bṛhadaśva uvāca |
 evamuktvā dadau vidyāmṛtuparnāya naiṣadhaḥ |
 sa ca tām pratijagrāha vidhidṛṣṭena karmaṇā ||3-76-17||
 tato gṛhyāśvahṛdayam tadā bhāṅgasvarirnṛpah |
 sūtamanyamupādāya yayau svapurameva hi ||3-76-18||
 ṛtuparṇe pratigate nalo rājā viśām pate |
 nagare kuṇḍine kālam nātidīrghamivāvasat ||3-76-19||
 bṛhadaśva uvāca |
 sa māsamuṣya kaunteya bhīmamāmantrya naiṣadhaḥ |
 purādalpaparīvāro jagāma niṣadhānprati ||3-77-1||
 rathenaikenā śubhreṇa dantibhiḥ pariṣoḍaśaiḥ |
 pañcāśadbhirhayaiścaiva ṣaṭṣataiśca padātibhiḥ ||3-77-2||

sa kampayanniva mahim tvaramāṇo mahipatiḥ |
 praviveśatisamṛabdhastarasaiva mahāmanāḥ ||3-77-3||
 tataḥ puṣkaramāśādya vīrasenasuto nalaḥ |
 uvāca dīvyāva punarbhū vittam mayārjitam ||3-77-4||
 damayantī ca yaccānyanmayā vasu samarjitam |
 eṣa vai mama samnyāsastava rājyam tu puṣkara ||3-77-5||
 punaḥ pravartatām dyūtamiti me niścītā matiḥ |
 ekapāṇena bhadram te prāṇayośca pañāvahē ||3-77-6||
 jitvā parasvamāhṛtya rājyam vā yadi vā vasu |
 pratipāṇāḥ pradātavyaḥ param hi dhanamucyate ||3-77-7||
 na cedvāñchasi taddyūtam yuddhadyūtam pravartatām |
 dvairathenāstu vai sāntistava vā mama vā nr̥pa ||3-77-8||
 vamśabhojyamidaṁ rājyam mārgitavyam yathā tathā |
 yena tenāpyupāyena vṛddhānāmiti śāsanam ||3-77-9||
 dvayorekatare buddhiḥ kriyatāmadya puṣkara |
 kaitavenākṣavatyām vā yuddhe vā namyatām dhanuh ||3-77-10||
 naiśadhenainaivamuktastu puṣkarah prahasanniva |
 dhruvamātmajayam matvā pratyāha pṛthivīpatim ||3-77-11||
 diṣṭyā tvayārjitam vittam pratipāṇāya naiśadha |
 diṣṭyā ca duṣkṛtam karma damayantyāḥ kṣayam gatam |
 diṣṭyā ca dhriyase rājansadāro 'rinibarhaṇa ||3-77-12||
 dhanenānena vaidarbī jitena samalamkṛtā |
 māmupasthāsyati vyaktam divi śakramivāpsarāḥ ||3-77-13||
 nityaśo hi smarāmi tvām pratikṣāmi ca naiśadha |
 devane ca mama pṛitirna bhavatyasuhr̥dgaṇaiḥ ||3-77-14||
 jitvā tvadya varārohām damayantīmaninditām |
 kṛtakṛtyo bhaviṣyāmi sā hi me nityaśo hṛdi ||3-77-15||
 śrutvā tu tasya tā vāco bahvabaddhapralāpiṇah |
 iyeṣa sa śiraśchettum khaḍgena kupito nalaḥ ||3-77-16||
 smayamstu roṣatāmrāksastamuvāca tato nr̥paḥ |
 pañāvah kim vyāharase jitvā vai vyāhariṣyasi ||3-77-17||
 tataḥ prāvartata dyūtam puṣkarasya nalasya ca |
 ekapāṇena bhadram te nalena sa parājitaḥ |
 saratnakośanicayaḥ prāṇena pañito 'pi ca ||3-77-18||
 jitvā ca puṣkaram rājā prahasannidamabratī |

mama sarvamidam rājyamavyagram hatakanṭakam ||3-77-19||
 vaidarbī na tvayā śakyā rājāpasada vīkṣitum |
 tasyāstvam saparīvāro mūḍha dāsatvamāgataḥ ||3-77-20||
 na tattvayā kṛtam karma yenāham nirjitaḥ purā |
 kalinā tatkṛtam karma tvam tu mūḍha na budhyase |
 nāham parakṛtam doṣam tvayyādhāsyे kathamcana ||3-77-21||
 yathāsukham tvam jīvasva prāṇānabhyutsṛjāmi te |
 tathaiva ca mama pṛitistvayi vīra na samśayah ||3-77-22||
 saubhrātram caiva me tvatto na kadācitprahāsyati |
 puṣkara tvam hi me bhrātā samjīvasva śatam samāḥ ||3-77-23||
 evam nalaḥ sāntvayitvā bhrātarām satyavikramāḥ |
 svapuram presayāmāsa pariṣvajya punaḥ punaḥ ||3-77-24||
 sāntvito naiśadhenaināvam puṣkarah pratyuvāca tam |
 puṇyaślokam tadā rājannabhivādyā kṛtāñjaliḥ ||3-77-25||
 kīrtirastu tavākṣayyā jīva varṣāyutam sukhī |
 yo me vitarasi prāṇānadhiṣṭhānam ca pārthiva ||3-77-26||
 sa tathā satkṛto rājñā māsamuṣya tadā nr̥paḥ |
 prayayau svapuram hr̥ṣṭah puṣkarah svajanāvṛtaḥ ||3-77-27||
 mahatyā senayā rājanvinītaih paricārakaiḥ |
 bhrājamāna ivādityo vapusā puruṣarśabha ||3-77-28||
 prasthāpya puṣkaram rājā vittavantamanāmayam |
 praviveśa puram śrimānatyarthamupaśobhitam |
 praviṣya sāntvayāmāsa paurāmśca niśadhādhipaḥ ||3-77-29||
 bṛhadaśva uvāca |
 praśānte tu pure hr̥ṣte sampravṛtte mahotsave |
 mahatyā senayā rājā damayantīmupānayat ||3-78-1||
 damayantīmapi pitā satkṛtya paravīrahā |
 prasthāpayadameyātmā bhīmo bhīmaparākramāḥ ||3-78-2||
 āgatāyām tu vaidarbhyām saputrāyām nalo nr̥paḥ |
 vartayāmāsa mudito devarādīva nandane ||3-78-3||
 tathā prakāśatām yāto jambūdvipe 'tha rājasu |
 punaḥ sve cāvasadrājye pratyāhṛtya mahāyaśāḥ ||3-78-4||
 īje ca vividhairyajñairvidhivatsvāptadakṣiṇaiḥ |
 tathā tvamapi rājendra sasuhṛdvakṣyase 'cirāt ||3-78-4||